

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Основи вогневої підготовки»
обов'язковий компонент освітньої програми першого рівня вищої освіти
Освітня програма «Правоохоронна діяльність»

за темою -**№ 2 ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ**

Дніпро – 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Навчально-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Протокол від 31.08.2023 № 12

СХВАЛЕНО

Вченою радою навчально-
наукового інституту ННІПО
Протокол від 29.08.2023 № 1

Розглянуто на засіданні кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Протокол від 28.08.2023 № 1

Розробники:

завідувач кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, к.фіз.вих., доцент **Ірина СКРИПЧЕНКО**

Рецензенти:

завідувачка кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки Університету митної справи та фінансів, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент **Ірина ЛУЦЕНКО**

завідувач кафедри фізичної культури та спорту Національної Металургійної академії України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, кандидат педагогічних наук, доцент. **Валерій ХАДЖИНОВ**

План

1. Історія розвитку стрілецької зброї
2. Етапи розвитку стрілецької зброї
3. Види стрілецької зброї

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Підручники:

1. Вогнева підготовка: навчально-методичний посібник / Жбанчик А.В., Комісаров О.Г., Тимофєєв В.П., Сіротченков Д.Ю., Кузнецов О.І. – Дніпро: ДДУВС, 2017. – 149 с.
2. Глуценко В.Ф., Безносюк Л.В, Мовчан А.В. Вогнева підготовка. Навчальний посібник. – Вінниця, 1998. – 160 с.
3. Стахневич В. Л. Вогнева підготовка [Текст]. – К. : Ліра-К, 2009.

Інтернет-ресурси:

7. Стрілецька зброя: історія, перспективи розвитку та класифікація.
<http://ru.osvita.ua/vnz/reports/dpju/24258/>

1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ

Офіційною датою виникнення вогнепальної зброї серед європейських народів вважають XIV ст., коли розвиток техніки дав змогу застосовувати порох (до середини XIX ст. це був димний порох) як засіб для метання. Використання енергії пороху для метання снарядів означувало собою початок нової ери у військовій справі – з'явилась артилерія, і надалі, після її появи, у тому ж XIV ст., виникла окрема гілка артилерії – ручна вогнепальна зброя.

На Русі вогнепальна зброя також з'явилась у XIV ст., але точна дата появи не встановлена. Згідно з Галіційським часописом, “армати” на Русі з'явилися у 1389 р. “та от того часу урозуміли з них стріляти”. Але у Софійському часі згадується не лише про появу вогнепальної зброї, а вже її бойове застосування.

Перші зразки ручної вогнепальної зброї були вкрай недосконалі. Вони представляли собою порівняно короткі залізні або бронзові труби, склепані з окремих смуга бовикувані з цільного куска. Один кінець труби був закритий наглухо та інколи закінчувався стержнем. Зарядження та стрільбу здійснювали найпримітивнішим способом. У канал ствола засипали

заряд пороху, потімтуда вводили снаряд – залізнабосвинцеву кулю. Стрілець брав зброю у руки та наводив на ціль, потім, підносячивогонь (гнітаборозпечений прут) до маленького отвору, запалював заряд. Як правило, запалював заряд помічникстрільця.

У XIV ст. ручна вогнепальна зброя суттєво не відрізнялась від артилерійських гармат і була тією ж гарматою, але зменшеною до таких розмірів, щоб можна було стріляти з рук. Цю зброю називали ручницями або гаківницями (від крюка, гака, що виступав знизу).

У XIV ст. з'явилисярушниці з гнutowим замком (на Заході – аркебузи, на Русі – ручніпищалі 12,5–18 мм калібру).

З першої чверті XV ст. у побудові ручної вогнепальної зброї з'явилися перші удосконалення – стволи стали більш подовженими, приклади вигнутими, затравочні отвори розміщуються не зверху, на лінії прицілу, а збоку.

2. ЕТАПИ РОЗВИТКУ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ

1 етап: тривалий період, включаючи Середні віки, зброєю слугували лук і стріли, копіє, праща, бойова сокира, меч, кинджал і алебарда.

2 етап: XI–XII ст. з Китаю до Європи був завезений порох. Саме тоді почали створювати вогнепальну зброю з запальним фітілем.

3 етап: винахід колесцових ударно-кременевих замків. Застосуваннязброї з колесцовимим (кінець XV ст.) та ударно-кременевими (XVI ст.) замками. Ця гладкоствольна дульнозарядназброя проіснувала до XIX ст.

4 етап: справжній переворот у конструкції стрілецької зброї був здійснений після створення ударного капсуля (пістону). У 1799 р. Англійський хімік Е. Говард винайшов гримучу ртуть, а у 1807 р. Шотландський священик Олександр Форсайт отримав патент на ударний капсуль.

5 етап: наприкінці XVIII та на початку XIX століть – створена куля, виготовленнястволів з нарізами. Наступний важливий крок – створення унітарного патрону.

6 етап: важливий етап у розвитку зброї – винахід нітроцелюлози, яка дала можливістьзначно збільшити об'єм та тискпороховихгазів. У результаті

частку енергії порохових газів можна використовувати для відкривання затвора зброї. Це стало початком напівавтоматичної та автоматичної зброї.

Сьогодні на озброєнні армій дуже велике розмаїття зразків стрілецької зброї. Для їх вивчення та оцінки можливостей за бойовим використанням потрібна класифікація, що допоможе звести все різноманіття зразків до визначених видів.

3. ВИДИ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ

У класифікації, яку пропонують фахівці [1, 2, 3, 4, 5] виділяють види стрілецької зброї, які можна поділити за такими основними ознаками:

За призначенням:

бойова (військова) – суто для військового (бойового) використання;

поліцейська – для сил правопорядку;

мисливська – для мисливської промисловості;

цивільна – для самооборони;

спортивна – для спортивних змагань;

навчальна – для вивчення будови, способів застосування, але з якої не можна стріляти насправді;

навчально-тренувальна – для придбання початкових навичок стрільби.

За бойовими можливостями:

пістолет – короткоствольна стрілецька зброя для стрільби на короткі відстані, якою керує одна рука;

револьвер – короткоствольна стрілецька зброя з повертанням блока стволів або зарядних комор, для стрільби на короткі відстані, якою керує одна рука;

пістолет-кулемет – автоматична зброя, що використовує для стрільби пістолетні патрони;

“автомат” (автоматична гвинтівка, автоматичний карабін, автомат системи Калашникова) – ствольна автоматична стрілецька зброя для стрільби кулями, якою керують обидві руки з упором прикладу в плече;

рушниця – довгоствольна стрілецька зброя, гладкоствольна, нарізна або комбінована, в конструкції якої передбачена стрільба з використанням двох рук та упором у плече;

гвинтівка – одноствольна нарізна рушниця з гвинтовими нарізами для стрільби кулями (довжина ствола приблизно дорівнює 70 калібрам (50–60 см));

карабін – полегшена гвинтівка з вкороченим стволом (довжина ствола приблизно дорівнює 40–50 калібрам (30–40 см));

кулемет (ручний, станковий, великокаліберний) – довгоствольна автоматична стрілецька зброя для безпосередньої стрільби кулями з опори.

За джерелом енергії, яку використовують для викидання кулі (здійснення пострілу) зі ствола зброї:

вогнепальна – енергія порохових газів, які утворюються під час згорання заряду;

пневматична – енергія газів, які стиснуті;

механічна – потенційна сила пружних елементів (лук, арбалет, катапульта та ін.);

електрична – за принципом електромагнітної індукції.

За калібром:

малокаліберна – калібрзброї до 6,5 мм (арт. до 76 мм); нормального калібру – від 6,5 мм до 9 мм (арт. 76–130 мм);

крупнокаліберна – понад 9 мм (арт. понад 130 мм).

За конструкцією стволів (за нарізами в каналі ствола):

гладкоствольна – ствольна зброя з гладким каналом ствола;

нарізна – ствольна зброя з нарізами в каналі ствола;

комбінована – багатоствольна зброя з комбінацією стволів з гладким і нарізними каналами. У

перспективних зразках сучасної зброї застосовують принцип

полігональних стволів, переріз каналу в яких виглядає як правильний багатокутник.

За ступенем автоматизації:

неавтоматична – перезарядження здійснюється вручну;

автоматична – зброя з повною автоматизацією перезарядження і здійснення пострілу;

самозарядна – автоматична зброя для поодинокі стрільби. Перезарядження, як правило, відбувається за рахунок енергії порохових газів заряду, стрілець здійснює тільки спуск.

За кількістю осіб, які обслуговують зброю:

групова – стрілецька зброя, яка обслуговується стрілецьким розрахунком або екіпажем (ручні, станкові, крупнокаліберні кулемети);

індивідуальна – стрілецька зброя, яку обслуговує один стрілець (пістолети, револьвери, гладкоствольні рушниці, карабіни, автомати, пістолеткулемети).

Порівняльні характеристики видів стрілецької зброї за бойовими можливостями представлено у таблиці №1.

Бойові можливості стрілецької зброї

Видизброї	Відстань ефективного вогню (м)	Бойова швидкість стрільності (пострілів/хв.)	Маса зброї (кг)	Довжина зброї (мм)	Час підготовки до стрільби (сек.)
Пістолети, револьвери	50	до 30	до 1	160-240	7-10
Пістолети-кулемети	150	30/100	2,8/4,3	700-800	8-10
		40/100			
Автомати	500	безперервно 3,5/4,5		800-900	8-11
		120			
		неавтомат.			
		до 30			
Гвинтівки	600	автомат.	4,5/5,0	1200-1300	10-12
		до 50			
Ручні кулемети	800	50/150	6/14	1100-1200	11-15
Станкові кулемети	1000	250-300	7/16	1200-1500	16-25
			10/40		
Великокаліберні кулемети	1500	80-100	50/160	2000-2300	90-150

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Основи вогневої підготовки»
обов'язковий компонент освітньої програми першого рівня вищої освіти
Освітня програма «Правоохоронна діяльність»

за темою -**№ 3 КОРОТКІ ВІДОМОСТІ ІЗ ВНУТРІШНЬОЇ ТА**
ЗОВНІШНЬОЇ БАЛІСТИКИ

Дніпро – 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Навчально-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Протокол від 31.08.2023 № 12

СХВАЛЕНО

Вченою радою навчально-
наукового інституту ННІПО
Протокол від 29.08.2023 № 1

Розглянуто на засіданні кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Протокол від 28.08.2023 № 1

Розробники:

завідувач кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, к.фіз.вих., доцент **Ірина СКРИПЧЕНКО**

Рецензенти:

завідувачка кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки Університету митної справи та фінансів, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент **Ірина ЛУЦЕНКО**

завідувач кафедри фізичної культури та спорту Національної Металургійної академії України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, кандидат педагогічних наук, доцент. **Валерій ХАДЖИНОВ**

План

1. Поняття постріл.
2. Визначення балістика.
3. Характеристика періодів пострілу.
4. Характеристика явищ, що відбуваються під час пострілу з нарізної стрілецької зброї.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Підручники:

4. Вогнева підготовка: теоретичний розділ: для постійного та перемінного складу Донецького юридичного інституту МВС України, поліцейських Національної поліції України: [навчальний посібник]/[О.П.Цуркан, В.С.Тулінов, В.Є.Гурський, В.А.Голик]. –Кривий Ріг: Вид. ДЮІ МВС України, 2020. –100 с.
5. Вогнева підготовка працівника Національної поліції України: навчальний посібник / С. М. Банах, І. С. Винярчук, Ю. Р. Йосипів, М. Д. Курляк, К. О. Маліновська та ін. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 408 с.
6. Вогнева підготовка: навчально-методичний посібник / Жбанчик А.В., Комісаров О.Г., Тимофеев В.П., Сіротченков Д.Ю., Кузнецов О.І. – Дніпро: ДДУВС, 2017. – 149 с.
7. Глущенко В.Ф., Безносюк Л.В, Мовчан А.В. Вогнева підготовка. Навчальний посібник. – Вінниця, 1998. – 160 с.
8. Стахневич В. Л. Вогнева підготовка [Текст]. – К. : Ліра-К, 2009.

Інтернет-ресурси:

1. Діяльність приватних охоронних служб
http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/80/KVED10_80_10.html
2. Стрілецька зброя: історія, перспективи розвитку та класифікація.
<http://ru.osvita.ua/vnz/reports/dpju/24258/>
3. Криміналістичне дослідження вогнепальної зброї (судова балістика)
https://arm.naiaiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections/lecture_2.8.html
4. Правила чищення та змащення зброї на прикладі пістолета ТТ
<https://www.youtube.com/watch?v=uXCv-1aHQiQ&list=PLYn9Qd0y2zFtR6nghndGDrAblao1SOiwh&index=46>
5. Затримки при стрільбі з пістолета Форт-17
<https://www.youtube.com/watch?v=eogas20zIwI>

6. Внутрішня балістика. Вогнева підготовка.
<https://www.youtube.com/watch?v=j3Ljhf1a5Po>
7. Зовнішня балістика. Вогнева підготовка.
<https://www.youtube.com/watch?v=OICH7AuRPjw&list=PLAUC7sRrlpcsDHLiKdbhuNO51D9LCT-Ur&index=3>

1. Поняття постріл.

Постріл – це викидання кулі чи снаряду з каналу ствола під дією порохових газів, що утворюються під час згоряння порохового заряду.

Явища, що відбуваються в каналі ствола вогнепальної зброї під час пострілу, пов'язані з високим тиском порохових газів (до 2000-3000 атм.), високою температурою (до 2000-3000°C) і відбуваються у виключно короткі проміжки часу (0,01-0,001 с.). Ці явища в каналі ствола вогнепальної зброї вивчаються внутрішньою балістикою.

Постріл із стрілецької зброї відбувається в такому порядку: від удару бійка по капсулю набою, що досланий і (або) замкнутий у набійнику, його ініціююча речовина, яка знаходиться між ударником і ковадлом гільзи, запалюється. Це полум'я через запальні отвори у дні гільзи потрапляє до порохового заряду й охоплює зерна пороху. Весь заряд пороху спалахує майже одночасно. Порох спочатку горить у постійному об'ємі, доки тиск газів не досягає величини, достатньої, щоб подолати зусилля відділення кулі від гільзи. Енергія порохових газів, що утворюється під час горіння пороху, витрачається на розгін снаряду від стану спокою до початкової швидкості, перетворюючись на кінетичну енергію снаряда, що набирає швидкості.

Швидкість горіння пороху впливає на тиск усередині каналу ствола зброї в момент пострілу: чим більша швидкість горіння пороху в заряді, тим вище та менш рівномірний тиск. Необхідно також відзначити, що швидкість горіння порохового заряду, загалом, залежить від таких обставин, як: виду та сорту пороху; щільності заряджання, тобто відношення ваги порохового заряду до внутрішнього об'єму гільзи, обмеженого вставленою кулею (за умови більшої щільності заряджання порох горить швидше); дії капсуля.

Найважливішою характеристикою пострілу є тиск, що розвивається пороховими газами в каналі ствола зброї в результаті згоряння порохового заряду. Від тиску в каналі ствола зброї на момент пострілу залежить результат дії кулі на дистанцію її польоту. Для проведення судово-балістичних досліджень тиск має важливе значення, оскільки він визначає рух снаряда в каналі ствола та його деформації у момент пострілу, від чого

залежить його контакт із поверхнею каналу ствола, а, отже, відтворення як загальних, так і окремих ознак у слідах на стріляних снарядах.

Тиск порохових газів при різних пострілах навіть із однієї і тієї ж самої зброї не постійний. Він змінюється залежно від набоїв (виду та сорту пороху; кількості, вологості й давності пороху; щільності заряджання і якості капсуля; ваги, щільності та розміру кулі, виду та якості її кріплення у гільзі), від стану зброї (наявності сторонніх частинок у каналі ствола; ступеня зношеності каналу ствола тощо) і від зовнішніх умов пострілу (температури повітря, вологості тощо).

Таким чином, тиск у каналі ствола зброї на момент пострілу значно варіюється, залежить від багатьох чинників, що переважно є непостійними. Цим, значною мірою, пояснюється варіативність слідів від каналу ствола на стріляних із тієї ж самої зброї кулях. Проте більшість чинників залежать від застосованих для стрільби набоїв. Отже, маємо зробити важливий практичний висновок: під час проведення експериментальної стрільби, для отримання найбільш сприятливих для порівняльного дослідження снарядів (куль, шроту, картечі, клейтухів- концентраторів) – зразків, треба ретельно підбирати набої.

У процесі згоряння порохового заряду близько 25-35% енергії витрачається на надання кулі поступального руху (основна робота); 15- 25% енергії – на реалізацію другорядних функцій (врізання і подолання тертя кулі під час руху каналом ствола; нагрівання стінок ствола, гільзи та кулі; переміщення рухомих частин зброї, незгорілих частин пороху); близько 40% енергії не використовується і втрачається після вильоту кулі з каналу ствола.

Завдання порохового заряду та ствола – розігнати кулю до потрібної швидкості та додати їй забійну бойову енергію. Постріл відбувається за дуже короткий проміжок часу (0,001-0,06 с.) – залежно від калібру та довжини ствола.

2. Визначення балістика.

Балістика (давньогр. ἡ βαλλιστική від βάλλω «кидаю») – це наука, що вивчає рух кулі.

Наразі балістика поділяється на дві самостійні науки: внутрішню балістику та зовнішню.

Внутрішня балістика – це наука, що вивчає процеси, які відбуваються під час пострілу, особливо під час руху кулі каналом ствола.

3. Характеристика періодів пострілу.

Під час пострілу виділяють чотири послідовні періоди: попередній; перший (або основний); другий; третій (або період післядії газів).

Попередній період триває від початку горіння порохового заряду до повного врізання оболонки кулі у нарізи ствола. Впродовж цього періоду в каналі ствола створюється тиск газів, необхідний для того, щоб зрушити кулю з місця і подолати опір її оболонки врізанню у нарізи ствола.

Перший, або основний період, триває від початку руху кулі до моменту повного згоряння порохового заряду. Протягом цього періоду горіння порохового заряду відбувається в об'ємі, що швидко змінюється. На початку періоду, коли швидкість руху кулі каналом ствола ще невелика, кількість газів збільшується швидше, ніж об'єм закульного простору (простір між дном кулі та дном гільзи), тиск газів швидко підвищується та досягає найбільшої величини. Цей тиск називається максимальним тиском. Він створюється в стрілецькій зброї під час проходження кулею 4-6 см шляху. Потім, унаслідок стрімкого зростання швидкості руху кулі, приріст об'єму закульного простору суттєво перевищує обсяг притоку нових газів. Тиск починає падати, до кінця періоду він становить близько $2/3$ максимального тиску. Швидкість руху кулі постійно зростає та до кінця періоду досягає близько $3/4$ початкової швидкості. Пороховий заряд повністю згорає незадовго до того, як куля вилетить з каналу ствола.

Другий період триває від моменту повного згоряння порохового заряду до моменту вильоту кулі з каналу ствола. З початком цього періоду надходження порохових газів припиняється, проте сильно стиснуті та нагріті гази розширюються, тиснуть на кулю та збільшують швидкість її руху. Спад тиску в другому періоді відбувається доволі швидко та біля дульного зрізу – дульний тиск – становить у різних зразків зброї 300-900 кг/см², швидкість кулі в момент вильоту її з каналу ствола (дульна швидкість) дещо менша початкової швидкості.

У деяких видах стрілецької зброї, особливо короткоствольної (наприклад, пістолет), другий період відсутній, оскільки повного згоряння порохового заряду до моменту вильоту кулі з каналу ствола фактично не відбувається.

Третій період, або період післядії газів, триває від моменту вильоту кулі з каналу ствола до моменту припинення дії порохових газів на кулю. Протягом цього періоду порохові гази, що виходять із каналу ствола зі швидкістю 1200-2000 м/с., продовжують впливати на кулю та надають їй додаткову швидкість. Найбільшої (максимальної) швидкості куля досягає в кінці третього періоду на відстані декількох десятків сантиметрів від дульного зрізу ствола. Цей період закінчується в той момент, коли сила тиску порохових газів на дно кулі буде врівноважена опором повітря.

Іноді після удару бійка по капсулю пострілу не відбувається або він відбудеться з деяким запізненням. У першому випадку має місце осічка, а в другому – затяжний постріл. Причиною осічки найчастіше буває зволоження ударного складу капсуля або порохового заряду, а також слабкий удар бійка по капсулю; причиною затяжного пострілу – проблеми з ініціюючим складом, або порохом зарядом, викликані, у більшості випадків, неправильним або дуже тривалим зберіганням набоїв.

Зтяжний постріл є наслідком повільного розвитку процесу запалювання або згорання порохового заряду. Тому після осічки не варто відразу відкривати затвор, оскільки можливий затяжний постріл.

4. Характеристика явищ, що відбуваються під час пострілу з нарізної стрілецької зброї.

Під час пострілу з нарізної стрілецької зброї проходять наступні явища / відбуваються такі процеси.

Під час згорання порохового заряду утворюється велика кількість сильно нагрітих газів, що створюють у каналі ствола високий тиск на дно кулі, дно і стінки гільзи, а також на стінки ствола і затвор. Цей тиск газів створює розтягування завширшки стінок гільзи (за умови збереження їх пружної деформації), і гільза щільно притискається до стінок набійника, перешкоджаючи, як обтюратор, прориву порохових газів назад до затвора. У результаті тиску газів на дно кулі вона зрушується з місця і врізається в нарізи. Обертаючись по нарізах, куля просувається каналом ствола з безперервно зростаючою швидкістю і виштовхується назовні у напрямку осі каналу ствола. Тиск газів на протилежні стінки ствола та набійника також викликає їх незначну пружну деформацію і взаємно врівноважується. Тиск газів на дно гільзи, замкнутої затвором набою, викликає рух зброї (ствола) назад. Це явище називається віддачею. Згідно з законами механіки віддача зростає зі збільшенням порохового заряду, ваги кулі та із зменшенням власної ваги зброї.

Одночасно в процесі пострілу виникає коливальний рух (вібрація) ствола та відбувається його нагрівання. Розжарені гази та частинки незгорілого пороху, що вилітають із каналу ствола вслід за кулею, при зустрічі з повітрям породжують полум'я й ударну хвилю; остання є джерелом звуку під час пострілу.

Особливість пострілу з гладкоствольної зброї полягає в тому, що порохіві гази не діють на снаряд безпосередньо, як у нарізної зброї, а передають енергію через клейтух. Прорив газів через клейтух до снаряду вважається порушенням нормального пострілу, що призводить до

оплавлення снаряда, зниження його початкової швидкості та балістичних характеристик.

Під час пострілу з гладкоствольної зброї кулею під дією порохових газів, що тиснуть на клейтух, відбувається її розгін із стану спокою до початкової швидкості. До того ж, вона долає сили інерції спокою, тертя й опору руху. Рушничні кулі під час пострілу, як правило, не деформуються, але, маючи високу кінетичну енергію (240 кг/м – початкова і 35-48 кг/м – на дистанції 400 м), часто деформуються і навіть руйнуються під час влучення у перешкоду. Постріл відбувається у дуже короткий проміжок часу (при стволі завдовжки 750 мм і початковій швидкості 380 м/с $\sim 0,004$ с).

Постріл шротом, у принципі, не відрізняється від пострілу кулею: відбувається розгін шроту від стану спокою до початкової швидкості. Камера згорання пороху відокремлена від снаряда клейтухом, що передає рух порохових газів, які розширюються, снаряду і впродовж всього процесу пострілу забезпечує нормальну обтюрацію. Отже, безпосереднього тиску на снаряд не відбувається, він лише породжує силу, що діє на нього. За ділянкою ствола, де створюється максимальний тиск порохових газів, розташований ще один максимум. На цій ділянці (перші 10 см.) за 0,001 с. швидкість снаряда зростає від нульової до 200 м/с. Це ділянка максимального прискорення снаряда в каналі ствола [5].

Прискорення викликає дію сили інерції, що на зазначеній ділянці каналу ствола також досягає максимуму та створює велике перевантаження, що діє на шротовий снаряд у каналі ствола. На даній ділянці вона більш ніж у 1000 разів перевищує масу шроту, що призводить до його деформації, унаслідок чого утворюються контактні плями і сліди каналу ствола. Отже, деформація шроту (поява на ньому контактних плям і слідів каналу ствола) є не результатом безпосередньої дії на снаряд тиску порохових газів, а наслідком перевантаження, викликаного найбільшим прискоренням снаряда на даній ділянці каналу ствола.

Сили, що призводять до деформації шроту на початку його руху, продовжують діяти на шріт і поступово у дульного зрізу зростає швидкість, отже, продовжує діяти прискорення, що не ослабляє дію сил на снаряд. Снаряд набуває великої кінетичної енергії, достатньої не тільки для того, щоб зняти тонкий шар свинцю у каналі ствола, але і повністю зруйнувати сам снаряд або ствол рушниці. Не зважаючи на це, додаткової сили, здатної виштовхнути шротину з нижнього або середнього шару до верхнього, немає. Перебудову в напрямі клейтуха виключено, оскільки клейтух передає снаряду рух порохових газів, що розширюються. Опір руху снаряда в каналі ствола збільшується за рахунок явища розклинення. Отже, через канал ствола

снаряд проходить стиснутим із зусиллям, що перевищує межу його пружності, і для нього чокове звуження і дульний зріз є ділянками остаточного слідоутворення. Під час проходження через дульне звуження на снаряді залишаються сліди дульного звуження та циліндрової частини ствола, якщо глибина слідів, що утворилися за умови проходження циліндрової частини ствола, більше половини різниці діаметрів циліндрової частини ствола і чока [7].

Процеси, що відбуваються у каналі ствола нарізної вогнепальної зброї, призводять до зношення лише полів нарізів у каналі ствола, а у гладкоствольній зброї до зношення всієї поверхні каналу ствола. Після проведення певної кількості пострілів, різної для різних систем зброї, ствол перестає задовольняти тактико-технічним вимогам і стає непридатним до подальшого успішного використання за цільовим призначенням. Процес зношення стволів стрілецької зброї різних видів неоднаковий і залежить від її калібру, темпу, режиму стрільби та догляду за вогнепальною зброєю [8].

Як зазначалось вище, постріл – це складний процес, що полягає у запаленні порохового заряду, виникненні високого тиску газів, які утворюються у процесі, і перетворенні енергії порохових газів на кінетичну енергію снаряда.

Взаємодія частин зброї з набоєм, а потім снаряду з перешкодою, призводить до зміни первинного стану об'єктів, тобто до утворення різних слідів. Механізм утворення слідів на гільзах і кулях обумовлений конструкцією та якісним станом зброї й набоїв, а також їх приналежністю один до одного (штатні набої або набої-замінники).

Зовнішня балістика – це наука, що вивчає рух кулі після закінчення впливу на неї порохових газів.

Після вильоту з каналу ствола куля, отримавши певну початкову швидкість надалі летить за інерцією (за балістичною траєкторією). За відсутності дії на кулю сторонніх сил, вона мала б рухатися рівномірно та прямолінійно. Однак під час руху в повітрі куля піддається дії двох сил: сили ваги та сили опору повітря. Під дією сили ваги куля безупинно знижується, а опір повітря, що спрямований назустріч руху кулі, безупинно зменшує швидкість її польоту. У результаті дії на кулю цих двох сил її політ відбувається не прямо, а за кривою нерівномірно вигнутою лінією, що називається траєкторією польоту. Усі точки траєкторії знаходяться нижче лінії кидання [4].

Траєкторія складається з двох гілок: початкової, або висхідної, і кінцевої – низхідної, між якими знаходиться вершина траєкторії. Довжина висхідної гілки відноситься до низхідної приблизно як 3:2. Несиметричність

траєкторії виникає в результаті дії на кулю сили опору повітря, що значно знижує швидкість польоту кулі.

У зв'язку з тим, що всі точки траєкторії знаходяться нижче лінії кидання, для того щоб куля долетіла до цілі, потрібно ствол зброї направити вище цілі під певним кутом. Чим більша відстань до цілі, тим більшим має бути цей кут і тим крутішою стає траєкторія.

Із ручної вогнепальної зброї можна вести вогонь на різні відстані. Так, із гвинтівок ведуть прицільну стрільбу на дальність від 100 до 800 м, а з пістолетів до 25-50 м. Визначеній дальності стрільби з даного зразка зброї відповідає визначений кут узвишся. Однак збільшення кута узвишся буде призводити до збільшення дальності тільки до певної межі. Цей максимальний кут різний для кожного зразка зброї і кожної партії набоїв. У безповітряному просторі найбільша дальність польоту кулі для усіх видів зброї була б досягнута при куті узвишся в 45° . У повітрі ж цей кут завжди менше 45° і для ручної вогнепальної зброї знаходиться в межах $30-35^\circ$. За інших рівних умов дальність польоту кулі залежить від її початкової швидкості. Чим більше швидкість кулі, тим більше і дальність її польоту.

Пропорційний приріст дальності зі збільшенням швидкості польоту кулі спостерігається до певної межі. Як тільки швидкість кулі перевищить швидкість звука, опір повітря зростає пропорційно другого і навіть третього ступеня швидкості.

Під час стрільби на великі дистанції висота траєкторії досягає дуже значних розмірів. Так, у процесі стрільби з гвинтівки на 800 м висота траєкторії досягає майже 3 м, а на 2200 м вона дорівнює 88 м, тобто на лінії стрільби може стояти будинок, що не перешкоджає кулі досягти цілі [20].

Обертання кулі. Куля, стріляна з нарізної зброї, швидко обертається, чим і забезпечується стабільність її польоту. У безповітряному просторі куля зберігала б під час польоту положення, що отримала на момент вильоту зі ствола. За великих кутів узвишся вона летіла б із піднятою головною частиною і на кінці льоту торкнулася б землі денцем, а не кінчиком. Однак під час польоту в повітрі обертова куля не зберігає початкового положення і завжди вдаряється в перепону своєю головною частиною.

Це пояснюється тим, що куля, швидко обертаючись, набуває характеристик гіроскопа, основна властивість якого полягає в тому, що він не тільки зберігає положення своєї осі в просторі, але і певним чином чинить опір зовнішнім силам, що прагнуть змінити його положення.

Під впливом зовнішньої сили гіроскоп змінює положення своєї осі, рухаючись завжди, по-перше, під прямим кутом до напрямку дії зовнішньої сили, по-друге, убік свого обертання.

Куля під час польоту в повітрі прагне зберегти положення своєї осі в просторі, однак сила ваги змушує її опускатися від лінії кидання, у результаті чого траєкторія вигинається. Якби вісь кулі збігалася з дотичною траєкторією, опір повітря був би рівномірним на всій поверхні головної частини кулі, але у зв'язку з тим, що куля вилітає зі ствола з піднятою головною частиною, то посиленому опорі повітря в перший момент піддається поверхня кулі, звернена донизу. Куля відповідає на цей тиск як гіроскоп, вона повертається своєю головною частиною під прямим кутом до того напрямку, за котрим діє сила, у бік свого обертання, тобто повертається вправо.

За цього положення тиск повітря на кулю буде великим зліва і куля знову повернеться, але вже донизу. Потім таким же способом вона повернеться вліво, далі – вгору та ін. Таке послідовне відхилення кулі вправо, униз, уліво, вгору називається повільним конічним обертанням (на відміну від швидкого обертання кулі навколо своєї осі). У результаті повільного конічного обертання куля, увесь час описує коло біля своєї траєкторії, летить головною частиною вперед і в такому ж положенні падає на землю або зустрічається з перепоною.

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Основи вогневої підготовки»
обов'язковий компонент освітньої програми першого рівня вищої освіти
Освітня програма «Правоохоронна діяльність»

за темою - **№ 4 ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ**
ПРАВООХОРОНЦЯМИ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Навчально-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Протокол від 31.08.2023 № 12

СХВАЛЕНО

Вченою радою навчально-
наукового інституту ННІПО
Протокол від 29.08.2023 № 1

Розглянуто на засіданні кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Протокол від 28.08.2023 № 1

Розробники:

завідувач кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, к.фіз.вих., доцент **Ірина СКРИПЧЕНКО**

Рецензенти:

завідувачка кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки Університету митної справи та фінансів, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент **Ірина ЛУЦЕНКО**

завідувач кафедри фізичної культури та спорту Національної Металургійної академії України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, кандидат педагогічних наук, доцент. **Валерій ХАДЖИНОВ**

План

1. Законодавча база щодо застосування вогнепальної зброї правоохоронцями.
2. Законодавча база щодо застосування вогнепальної зброї поліцейськими згідно Закону України «Про Національну поліцію».
3. Право на використання вогнепальної зброї Національною гвардією України.
4. Закон України Про охоронну діяльність

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Підручники:

9. Вогнева підготовка: теоретичний розділ: для постійного та перемінного складу Донецького юридичного інституту МВС України, поліцейських Національної поліції України: [навчальний посібник]/[О.П.Цуркан, В.С.Тулінов, В.Є.Гурський, В.А.Голик]. –Кривий Ріг: Вид. ДЮІ МВС України, 2020. –100 с.
10. Вогнева підготовка працівника Національної поліції України: навчальний посібник / С. М. Банах, І. С. Винярчук, Ю. Р. Йосипів, М. Д. Курляк, К. О. Маліновська та ін. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 408 с.
11. Вогнева підготовка: навчально-методичний посібник / Жбанчик А.В., Комісаров О.Г., Тимофеев В.П., Сіротченков Д.Ю., Кузнецов О.І. – Дніпро: ДДУВС, 2017. – 149 с.
12. Глущенко В.Ф., Безносюк Л.В, Мовчан А.В. Вогнева підготовка. Навчальний посібник. – Вінниця, 1998. – 160 с.
13. Стахневич В. Л. Вогнева підготовка [Текст]. – К. : Ліра-К, 2009.

Інтернет-ресурси:

1. Закон України про охоронну діяльність (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 2, ст.8) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>
2. Наказ № 70 від 01.02.2016 Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16>
3. Нормативне регулювання охоронної діяльності <https://pravdop.com/ua/publications/kommentarii-zakonodatelstva/normativnoe-regulirovanie-ohrannoy-deyatelnosti/>

4. Про охоронну діяльність https://protocol.ua/ua/pro_ohoronnu_diyalnist/
5. Техніка безпеки при поводженні з пневматичною зброєю. <http://sokil-susk.com.ua/ua/articles/hunting/tehnika-bezpeki-pri-povodzhenni-z-pnevmatichnoju-zbrojeju>
6. Діяльність приватних охоронних служб
http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/80/KVED10_80_10.html
7. Порядок застосування вогнепальної зброї
<https://www.youtube.com/watch?v=lvIwUrlPSAQ>
8. Правила застосування зброї поліцейськими
<https://www.youtube.com/watch?v=bDvkPTRMpIE>
9. Закон про обіг ЗБРОЇ в Україні: що змінилось за час війни та чи можна носити з собою <https://www.youtube.com/watch?v=IuQm6KBZyfw>
10. Погоня зі стріляниною у Харкові: чи виправдане було застосування зброї патрульним <https://www.youtube.com/watch?v=9ENJv1O89ds>

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

опанування здобувачами вищої освіти завдань, принципів та правил використання зброї правоохоронцями. Оволодіння здобувачами теоретичними знаннями, щодо історії розвитку стрілецької зброї, опанування правових підстав застосування вогнепальної зброї правоохоронцями, ознайомлення з правилами безпечного поводження зі зброєю.

Законодавча база яка дозволяє використовувати зброю:

1. НАКАЗ № 622 від 21.08.98 "Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів."
2. ЗАКОН УКРАЇНИ "Про охоронну діяльність" від 2013р.
3. ЗАКОН УКРАЇНИ "Про Національну поліцію" від 2015р.
4. ЗАКОН УКРАЇНИ "Про Національну гвардію України" від 2014р.

Відповідно до п. 4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю:

- 1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;
- 2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;
- 3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;
- 4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;
- 5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;
- 6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;
- 7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

Наголошуємо на те, що зброя застосовується у виняткових випадках. Це не означає, що наведені сім підстав для застосування зброї і є переліком тих виняткових випадків. Це всього-навсього вичерпний перелік підстав для застосування зброї. Сформульовані вказані підстави у вигляді мети, для досягнення якої може бути застосована зброя. Тому, наприклад, наявність «нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю» є лише підставою для застосування зброї. А от чи була сама подія винятковим випадком, вирішуватиметься у кожному конкретному випадку виходячи з обстановки події, характеру та інтенсивності посягання, наявності можливості усунути небезпеку іншим способом... і так далі.

Дійсно, зброя може бути застосована для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського. Зверніть увагу на те, що Закон дозволяє застосування зброї для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, тобто пошкодження транспортного засобу, а не «пошкодження» водія чи пасажира. Фактично, невиконання законної вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського є підставою для застосування зброї, але, тільки у виняткових випадках, наявність чи відсутність яких встановлюється у кожній конкретній ситуації.

Саме вам, поліцейським, надано право у кожній конкретній ситуації вирішувати, чи є конкретна ситуація винятковою, чи можна обійтись без

застосування зброї. Однак, прийняте вами рішення кожного разу перевірятиметься органами прокуратури. Співробітники прокуратури будуть встановлювати, чи мали місце підстави для застосування зброї і чи носила подія винятковий характер.

Теза про те, що вогнепальна зброя може бути застосована за наявності визначених законом підстав і лише у виняткових випадках, підтверджується і іншими положеннями статті 46 Закону України «Про Національну поліцію». Зокрема п. 7 «Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу». Пункт 8 «Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами».

Отже, у кожному конкретному випадку буде перевірятись, чи була завдана шкода необхідною і достатньою в такій обстановці, чи мав місце напад, чи припинення відповідного нападу можливо було досягнути іншими засобами, тобто чи мала подія винятковий характер.

Кримінальний кодекс України оперує поняттям «Перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця». Останнім, відповідно до ч. 2 ст. 38 КК України визнається умисне заподіяння особі, що вчинила злочин, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання злочинця. Перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця, має наслідком відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 цього Кодексу.

Погоня зі стріляниною у Харкові: чи виправдане було застосування зброї патрульним <https://www.youtube.com/watch?v=9ENJv1O89ds>

Потрібно мати на увазі, що представники влади, працівники правоохоронних органів, члени громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовці не підлягають кримінальній відповідальності за шкоду, заподіяну при виконанні службових обов'язків з запобігання суспільно небезпечним посяганням і затриманню правопорушників, якщо вони не допустили перевищення заходів, необхідних для правомірного затримання злочинця.

Крім цього, не варто забувати і про «Перевищення меж необхідної оборони», під якими, відповідно до ч. 3 ст. 36 КК, визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. При цьому, Пленум Верховного суду України у постанові від 26 квітня 2002 року № 1 «Про судову практику у справах про необхідну оборону» роз'яснив, що щоби

установити наявність або відсутність ознак перевищення меж необхідної оборони, суди повинні враховувати не лише відповідність чи невідповідність зброї захисту і нападу, а й характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, та обставини, що могли вплинути на реальне співвідношення сил, зокрема: місце і час нападу, його раптовість, неготовність до його відбиття, кількість нападників і тих, хто захищався, їхні фізичні дані (вік, стать, стан здоров'я) та інші обставини. Якщо суд визнає, що в діях особи є перевищення меж необхідної оборони, у вирокі слід зазначити, в чому саме воно полягає.

Як бачимо, судова практика також виходить з того, що у кожній конкретній ситуації необхідно встановлювати «винятковість випадку». Тому, ще раз підкреслюю, наявність тільки підстав для застосування зброї, визначених в п.4 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», без дотримання вимог передбачених пунктами 7, 8 вказаного Закону та ст. ст. 36, 38 КК України, не може бути визнана достатньою для правомірного застосування зброї.

Окремо звертаю вашу увагу на положення п. 9 Закону України «Про Національну поліцію», – «Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності».

Відповідно до ч. 1 ст. 39 КК України «Крайня необхідність», не є злочином заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожуює особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам чи інтересам держави, якщо цю небезпеку в даній обстановці не можна було усунути іншими засобами і якщо при цьому не було допущено перевищення меж крайньої необхідності.

У свою чергу, ч. 2 ст. 39 КК України, перевищенням меж крайньої необхідності визначає умисне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода. [16].

Ст. 18 ЗУ Про НГУ від 13.03.2014 № 876-VII

1. Військовослужбовці Національної гвардії України за виключної необхідності мають право особисто або у складі підрозділу застосовувати вогнепальну зброю для:

1) захисту громадян від нападу, що загрожуює їх життю і здоров'ю, а також звільнення заручників;

2) відбиття збройного нападу на особовий склад Національної гвардії України або членів їхніх сімей, якщо їхньому життю або здоров'ю загрожує небезпека;

3) відбиття нападу на органи військового управління, військові містечка Національної гвардії України, військові колони, транспорт Національної гвардії України, об'єкти, що охороняються Національною гвардією України, жилі приміщення, приміщення державних і комунальних підприємств, установ та організацій, а також звільнення їх у разі захоплення;

4) затримання особи, яка чинить збройний опір чи погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю військовослужбовця Національної гвардії України та інших фізичних осіб, або затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

{Пункт 5 частини першої статті 18 виключено на підставі Закону № 920-VIII від 24.12.2015}

{Пункт 6 частини першої статті 18 виключено на підставі Закону № 920-VIII від 24.12.2015}

7) припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій у разі їх збройного опору;

8) зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей або особового складу Національної гвардії України, а також для зупинки транспортного засобу під час запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, або в районі проведення антитерористичної операції чи спеціальної операції, передбаченої пунктом 10 частини першої статті 2 цього Закону, якщо водій відмовляється виконати вимогу військовослужбовця про зупинку;

9) припинення збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України;

10) для усунення реальної загрози життю і безпеці особи, інтересам суспільства і держави під час виконання службових завдань в районі проведення антитерористичної операції;

11) забезпечення виконання покладених на Національну гвардію України завдань щодо відсічі збройної агресії проти України.

2. Військовослужбовці Національної гвардії України мають право використовувати зброю для подання сигналу тривоги або виклику допомоги, для знешкодження тварини, яка загрожує життю і здоров'ю фізичних осіб

або особового складу Національної гвардії України.

3. Забороняється застосовувати вогнепальну зброю:

1) до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору військовослужбовцю Національної гвардії України, що загрожує його життю і здоров'ю та/або інших осіб, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо;

2) у приміщеннях і на земельних ділянках, які належать або закріплені за дипломатичними представництвами та консульськими установами іноземних держав в Україні, крім випадків, коли від глави дипломатичного або іншого відповідного представництва (організації) надійде офіційними каналами письмове прохання (згода) застосувати вказані засоби проти правопорушників;

3) у приміщеннях або на виробництвах, пов'язаних з виготовленням вибухових чи легкозаймистих речовин, у навчальних і лікувальних закладах.

4. Забороняється застосовувати і використовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, крім випадків необхідності відбиття нападу, якщо небезпека за даних обставин не могла бути усунута іншими засобами, а заподіяна шкода є значно меншою, ніж відвернена.

5. Військовослужбовець має право оголити вогнепальну зброю і привести її в готовність, якщо вважає, що в обстановці, яка склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.

6. Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

1) при спробі особи, яку затримує військовослужбовець із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

2) у разі збройного нападу, у тому числі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

4) якщо особа чинить збройний опір;

5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю, озброєнням, транспортними засобами, бойовою технікою;

6) для усунення реальної загрози життю і безпеці особи, інтересам суспільства і держави під час виконання службових завдань у районі проведення антитерористичної операції;

7) забезпечення виконання покладених на Національну гвардію України завдань щодо відсічі збройної агресії проти України.

7. Норми належності, порядок обліку, експлуатації, технічного обслуговування, зберігання, списання зброї та боєприпасів до неї, заходи безпеки під час користування визначаються Міністерством внутрішніх справ України. [17].

Закон України Про охоронну діяльність від 22.03.2012 № 4616-VI ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ЗБРОЇ ПРАВООХОРОНЦЕМ

18 жовтня 2012 вступив в силу Закон №4616-VI «Про охоронну діяльність» [2], що дозволив працівникам приватних охоронних фірм використовувати травматичну зброю та спецзасоби. Отже, охоронець має право застосовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби у випадках і в порядку, передбачених Законом України «Про охоронну діяльність».

Правова підстава – це наявність складу правопорушення у діях особи, а фактична – необхідність негайного його припинення із застосуванням сили.

Таким чином персонал охорони має право застосовувати до осіб, які посягають на об'єкт охорони, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в особливих випадках, якщо інші заходи не призвели до припинення посягання або до виконання особою законної вимоги персоналу охорони.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби проти жінок із явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх осіб, а також проти осіб, які, відповідно до законодавства, є носіями спеціального статусу недоторканності, окрім випадків учинення ними нападу, що становить загрозу життю та здоров'ю фізичних осіб, персоналу охорони, або збройного нападу чи збройного опору.

Розділ IV Закону «Про охоронну діяльність» регламентує застосування в охоронній діяльності заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та використання службових собак.

Стаття 16 цього закону говорить про порядок застосування персоналом охорони заходів фізичного впливу та спеціальних засобів, а саме:

1. Під час здійснення охоронної діяльності персонал охорони має право застосовувати до осіб, які посягають на об'єкт охорони, заходів фізичного впливу та спеціальні засоби в особливих випадках, якщо інші заходи не призвели до припинення посягання або до виконання особою законної вимоги персоналу охорони, у разі:

1) захисту себе чи іншої особи від нападу, що становить загрозу життю та здоров'ю або майну;

2) запобігання незаконній спробі насильницьким шляхом заволодіти спеціальними засобами;

3) необхідності затримати правопорушника, який незаконно проник до об'єкту, що охороняється, або вчиняє інші протиправні дії та чинить опір;

4) знешкодження тварини, що загрожує життю та здоров'ю персоналу охорони або інших осіб.

2. Затримання особи персоналом охорони не є адміністративним затриманням. Затримана особа негайно передається органу Національної поліції за місцем вчинення правопорушення.

{Частина друга статті 16 зі змінами, внесеними згідно із Законом [№ 766-VIII від 10.11.2015](#)}

3. Застосовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби дозволяється тільки після попередження голосом і жестами щодо наміру їх застосування.

4. Заходи фізичного впливу та спеціальні засоби можуть застосовуватися без попередження у разі:

1) раптового нападу;

2) нападу чи опору з використанням зброї або предметів, що становлять загрозу життю та здоров'ю особи, або з використанням механічних транспортних засобів.

5. Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням ситуації, що склалася, характеру правопорушення та особи правопорушника.

6. Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби проти жінок із очевидними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх осіб, а також проти осіб, які відповідно до законодавства є носіями спеціального статусу недоторканності, окрім випадків учинення ними нападу, що становить загрозу життю та здоров'ю фізичних осіб, персоналу охорони, або збройного нападу чи збройного опору.

7. У разі, якщо неможливо уникнути застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів, їх застосування має здійснюватись у межах правомірності з дотриманням умов і обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, і має обмежуватися заподіянням мінімальної шкоди здоров'ю особи чи інших негативних наслідків. У разі заподіяння такої шкоди персонал охорони зобов'язаний негайно викликати швидку медичну допомогу та надати першу долікарську допомогу потерпілим.

{Частина сьома статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 720-IX від 17.06.2020](#)}

8. Персоналу охорони забороняється застосовувати спеціальні засоби в місцях значного скупчення людей, якщо це може призвести до заподіяння шкоди життю та здоров'ю сторонніх осіб, окрім випадків самооборони (самозахисту).

9. Про всі факти припинення правопорушення стосовно персоналу охорони, майна або фізичних осіб, які охороняються, застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, використання службових собак персонал охорони зобов'язаний негайно в усній або письмовій формі повідомити свого безпосереднього керівника і територіальний орган Національної поліції, а в разі нанесення тілесних ушкоджень правопорушнику – негайно викликати швидку медичну допомогу.

{Частина дев'ята статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 766-VIII від 10.11.2015](#)}

10. У разі виявлення ознак кримінального правопорушення персонал охорони зобов'язаний до прибуття працівників правоохоронних органів вжити всіх можливих заходів для охорони місця події та збереження слідів кримінального правопорушення, виявлення очевидців і фіксації їхніх персональних даних. Після прибуття працівників правоохоронних органів персонал охорони зобов'язаний діяти за їх вказівкою.

{Частина десята статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 245-VII від 16.05.2013](#)}

11. Вчинення опору, погроз або насильства стосовно осіб, які здійснюють охоронну діяльність, тягне відповідальність згідно із законодавством.

Працівник охорони не нестиме відповідальності, що передбачена кримінальним законодавством, за нанесення шкоди особі, якщо його дії щодо застосування сили відповідали вимогам законодавства, що регламентує дії в стані необхідної оборони. Згідно зі ст. 36 КК України під необхідною обороною визнаються дії, учинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної та достатньої в даній ситуації для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо в цьому випадку не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, що фактично не відповідає достатньому ступеню небезпечності посягання або ситуації захисту. Перевищення меж

необхідної оборони призводить до кримінальної відповідальності лише у випадках, передбачених ст. ст. 118 та 124 КК України.

Не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи чи нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення до житла чи іншого приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, що було заподіяно тому, хто посягає.

Також не є злочином заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності (ст. 39 КК України), тобто для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам чи інтересам держави, якщо цю небезпеку в даних обставинах не можна було усунути іншими засобами та якщо в такому випадку не було допущено перевищення меж крайньої необхідності.

Перевищенням меж крайньої необхідності є умисне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода.

Для правомірності дій працівника поліції потрібно:

- щоб посягання було суспільно небезпечним, тобто таким, що стосується інтересів, що охороняються законом;
- посягання повинно бути наявним, тобто відбуватися в межах якогось часу. Воно починається з безпосередньої реальної загрози його виконання і закінчується в момент, коли перерване захистом або припинене самою особою, що посягає;
- посягання має бути дійсним, тобто існуючим об'єктивно, а не лише в уяві того, хто захищається;
- шкода має завдаватися тільки тому, хто посягає або затримується, а не стороннім особам;
- оборона допускається тільки у випадках, коли треба захистити інтереси громадян, суспільства або держави;
- захист не має перевищувати меж необхідності

Працівник із охоронної діяльності попереджує особу, проти якої має намір застосувати силу, коли вважає, що ситуація дозволяє це зробити без шкоди для досягнення мети застосування сили.

Згідно п.1, статті 9 ЗУ «Про охоронну діяльність» суб'єкт охоронної діяльності має право:

– для забезпечення охоронної діяльності придбавати, зберігати та використовувати в установленому законодавством порядку спеціальні засоби, [перелік](#) яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Так, згідно додатку до постанови Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2013 р. № 97, прийнятий перелік спеціальних засобів, придбання, зберігання та використання яких здійснюється суб'єктами охоронної діяльності, а саме:

- Бронежилети.
- Захисні каски.
- Газові балончики з аерозолями сльозоточивої та дратівної дії.
- Газові пістолети і револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 міліметрів, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії.
- Гумові кийки.
- Наручники пластикові (текстильні) одноразового використання.
- Електрошокові пристрої.*
- Пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони.*

---

*Виключно суб'єктами охоронної діяльності, що здійснюють охорону особливо важливих об'єктів права державної власності або надають охоронні послуги із залученням власного транспорту реагування та використання пунктів централізованого спостереження.

Працівникам охорони забороняється застосовувати силу проти окремих категорій осіб, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, або збройного нападу чи збройного опору.

До таких осіб закон відносить:

- жінок із очевидними ознаками вагітності;
- осіб похилого віку;
- осіб із вираженими ознаками інвалідності;
- малолітніх осіб;
- також проти осіб, які, відповідно до законодавства, є носіями спеціального статусу недоторканності.

До першої категорії слід відносити осіб жіночої статі, які за об'єктивними ознаками сприймаються працівником охорони як вагітні.

Нормативні акти не визначають віку, досягнувши якого громадяни України вважаються особами похилого віку. У зв'язку з цим вирішення цього питання можна перенести на базу інших юридичних норм. Так, відповідно до пенсійного законодавства, право на отримання пенсії за віком у нашій країні

мають громадяни, що досягли граничного віку, чоловіки 60, жінки 59,6 років і старші. Однак, у такому випадку, слід враховувати й інші демографічні та соціальні фактори. Виходячи з цього, до осіб похилого віку належать особи, які сприймаються працівником охорони такими, що внаслідок вікових змін неспроможні створювати небезпеку для життя та здоров'я громадян і працівнику охорони.

Особами з вираженими ознаками інвалідності є такі, які внаслідок відсутності або ушкодження будь-якого органу, втрати його функцій не можуть створювати небезпеку для життя та здоров'я громадян чи працівника охорони.

Визначення малолітньої особи подається в Цивільному кодексі України. Враховуючи процеси, що прискорюють розвиток молоді, особами, що через малолітній вік не можуть створювати небезпеку для життя і здоров'я, вважаються ті, які не досягли 14-річного віку.

Недоторканність особи – юридична гарантія правового статусу окремих категорій осіб (депутатів, дипломатів, суддів, а також чатових, парламентарів і т. ін.), що полягає в захисті від примусу, що міг би бути застосований за звичайних обставин.

Згідно з [Конституцією України](#) [1], недоторканністю наділені:

1. [Народні депутати України](#)

Стаття 80. Народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність.

Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування чи висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп. Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані.

2. [Президент України](#)

Стаття 105. Президент України користується правом недоторканності на час виконання повноважень.

3. [Судді](#)

Стаття 126. Незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України.

Виконання покладених на охорону обов'язків із застосуванням сили допускається тільки в тих випадках, коли ненасильницькі заходи вичерпані й не принесли позитивного результату або коли обставини свідчать про те, що ненасильницькі методи не дадуть позитивного результату.

Спричинення тілесних ушкоджень і заподіяння смерті не є метою застосування сили. Метою її застосування має бути припинення злочинного

посягання, затримання особи, яка його вчинила, або попередження шкідливих наслідків, що загрожують життю та здоров'ю громадян.

У випадках, коли ситуація все ж таки примушує працівника охорони діяти силовими методами, він зобов'язаний прагнути припинити посягання або провести затримання шляхом спричинення майнової, а не фізичної шкоди.

Коли працівник охорони змушений стріляти в людину, він має прагнути зберегти їй життя.

Водночас за наявності підстав застосування сили допускається спричинення особі, яка затримується, будь-якої шкоди, аж до позбавлення її життя.

Тому працівник охорони, який застосував, наприклад, травматичну зброю (з дотриманням усіх вимог закону) і прагнув, але не зміг уникнути смерті особи (наприклад, стріляв по ногах, але влучив у життєво важливий орган), не несе за це жодної юридичної відповідальності.

Мінімум можливості спричинення шкоди – це така мінімальна шкода, без нанесення якої виконання покладених на охорону завдань є неможливим.

Застосування зброї є крайнім заходом. Працівникам охорони слід докласти всіх зусиль до того, щоб не застосовувати зброю, вирішуючи службові завдання іншими засобами. Як правило, зброя не має застосовуватися, за винятком випадків, правопорушник вчиняє збройний опір або іншим чином ставить під загрозу життя та здоров'я особи.

Під нападом слід розуміти насильницькі дії, які виражаються у вторгненні, тобто відкритому проникненні до приміщення всупереч встановленому режиму роботи об'єкта, діючим правилам пропускного режиму, вимогам посадових осіб або волі осіб, які в цих приміщеннях мешкають.

Нападом також слід вважати насильницькі дії, що не пов'язані зі вторгненням до приміщення, але спрямовані на його пошкодження чи знищення.

Право на відбиття нападу виникає не лише в момент суспільно небезпечного посягання, а й за наявності реальної загрози нападу.

Напад не перестає бути наявним, якщо він лише зупинений кожної миті може розпочатися знову. Напад вважається закінченим, якщо його зупинено захистом або він є перерваний тим, хто його спричинив.

Збройний опір працівнику охорони є самостійною підставою для застосування ним зброї.

Збройний опір – це активна протидія будь-якої особи здійсненню працівником охорони своїх службових повноважень, поєднаних із

застосуванням чи загрозою застосування вогнепальної, холодної зброї, а також інших речей і предметів у якості зброї.

Зброя – це предмети та пристрої, призначені для враження живої цілі, що не мають іншого призначення. Вогнепальна зброя – це будь-яка зброя, вражаючі якості якої обумовлюються дією снаряда, що отримує прискорення силою порохових газів.

До предметів, що використовують правопорушники під час здійснення опору в якості зброї, можна віднести ті, якими можливо завдати тілесних ушкоджень, небезпечних для життя та здоров'я людини. Як свідчить практика, ними можуть бути: камінь, палиця, пляшка, кухонний ніж, вила, лом, сокира, лопата, молоток, шило, ланцюг, лезо, газовий пістолет, сильнодіючі шкідливі хімічні речовини, інші предмети та механізми. Водночас не можуть розглядатися як предмети, застосовані в якості зброї: відро, сумка, взуття, книга тощо, навіть у тому разі, коли ними було завдано ударів працівнику поліції.

Збройним слід вважати і такий опір, що здійснюється із застосуванням завідомо непридатної зброї або її імітатора, якщо в обставинах, що склались, працівник охорони не міг і не зобов'язаний був сприймати їх як непридатну або імітаційну зброю.

ПОСТАНОВА від 18 листопада 2015 р. № 960

Про затвердження Ліцензійних умов провадження охоронної діяльності

Пункт 4, Загального положення дає таке формулювання, що охоронну діяльність можуть провадити на всій території України юридичні особи, а також фізичні особи - підприємці на підставі ліцензії за наявності матеріально-технічної бази, необхідної для провадження такої діяльності, та за умови виконання такими особами організаційних, кадрових і технологічних вимог, передбачених цими Ліцензійними умовами.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ДАНОЇ ТЕМИ

Під час лекції розглядаються лише базові, основоположні теоретичні поняття, а також правові підстави застосування вогнепальної зброї правоохоронцями та заходи безпеки при поводженні зі зброєю.

При підготовці теми здобувачам слід враховувати різнобічні наукові підходи до визначення, класифікації та розуміння деяких питань. Для вдалого засвоєння цієї теми здобувачам рекомендується звернутись не лише до базового (обов'язкового) списку літератури, а й до інших наукових джерел, які можна знайти у бібліотеці університету та в інтернеті, ознайомитися з правовими документами та статтями фахівців.

Так, під час розгляду теми, слід, також, використовувати наукові праці як українських, так і зарубіжних вчених, термінологічні словники.

Опрацьовувати додаткову літературу слід з урахуванням національної доктрини.

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ**

**КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Основи вогневої підготовки»

обов'язковий компонент освітньої програми першого рівня вищої освіти

Освітня програма «Правоохоронна діяльність»

за темою **-№ 5 ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПОВОДЖЕННІ ЗІ ЗБРОЄЮ**

Дніпро – 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Навчально-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Протокол від 31.08.2023 № 12

СХВАЛЕНО

Вченою радою навчально-
наукового інституту ННІПО
Протокол від 29.08.2023 № 1

Розглянуто на засіданні кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Протокол від 28.08.2023 № 1

Розробники:

завідувач кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, к.фіз.вих., доцент **Ірина СКРИПЧЕНКО**

Рецензенти:

завідувачка кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки Університету митної справи та фінансів, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент **Ірина ЛУЦЕНКО**

завідувач кафедри фізичної культури та спорту Національної Металургійної академії України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, кандидат педагогічних наук, доцент. **Валерій ХАДЖИНОВ**

План

1. Заходи безпеки при поводженні проведення навчально-тренувальних і спортивних стрільб в тирах та на полігонах.
2. Правила безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю
3. Правила зберігання та перевезення зброї

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Вогнева підготовка : навч. посіб. / авт.-уклад.: В. В. Федоров, П. В. Пістряк, А. Ф. Бальва, І. С. Луценко, В. В. Чумак ; за заг. ред. В. В. Федорова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. вогн. підгот. ф-ту № 3. Харків : ХНУВС, 2019. 256 с.
2. Навроцький Є. Р., Циганок А. С. Деякі особливості методики вогневої підготовки співробітників правоохоронних органів //Рекомендовано до друку вченою радою Інституту УДО України КНУ імені Тараса Шевченка (протокол № 1 від 19 серпня 2020 року). 2020. С. 167.

Інтернет-ресурси:

1. Нормативне регулювання охоронної діяльності
<https://pravdop.com/ua/publications/kommentarii-zakonodatelstva/normativnoe-regulirovanie-ohrannoy-deyatelnosti/>
2. Про охоронну діяльність
https://protocol.ua/ua/pro_ohoronnu_diyalnist/
3. Техніка безпеки при поводженні з пневматичною зброєю.
<http://sokil-susk.com.ua/ua/articles/hunting/tehnika-bezpeki-pri-povodzhenni-z-pnevmatichnoju-zbrojeju>
4. Застосування або використання вогнепальної зброї працівниками національної поліції як особистої безпеки. http://lsej.org.ua/2_2018/43.pdf
5. Інструкція з охорони праці для охоронця. URL: <http://trudova-ohrana.ru/primery-dokumentov/prikladi-nstrukcj-z-ohoroni-prac-ukrankskoju/5070-nstrukcja-z-ohoroni-prac-dlja-ohoroncja.html>
6. Правильне поводження зі зброєю - положення лежачі
<https://www.youtube.com/watch?v=dT3IzKxvmws&list=PLYn9Qd0y2zFtR6nghndGDrAblao1SOiwh&index=84>
7. Правильне поводження зі зброєю - положення стоячі
<https://www.youtube.com/watch?v=J3YLoJxi1HU&list=PLYn9Qd0y2zFtR6nghndGDrAblao1SOiwh&index=87>
8. Правильне поводження зі зброєю - положення для стрільби з коліна
<https://www.youtube.com/watch?v=xKgDjH7qpKw&list=PLYn9Qd0y2zFtR6nghndGDrAblao1SOiwh&index=85>

9. Правильне поводження зі зброєю - положення сидячи
<https://www.youtube.com/watch?v=W1ZSxDM6fxs&list=PLYn9Qd0y2zFtR6nghndGDrAblao1SOiwh&index=86>

10. Затримки при стрільбі з пістолета Форт-17
<https://www.youtube.com/watch?v=eogas20zIwI>

11. Порядок отримання та використання вогнепальної зброї цивільними особами // Порадник №93 <https://www.youtube.com/watch?v=Xg12yFWJn3U>
<https://www.youtube.com/watch?v=Xg12yFWJn3U>

12. Порядок застосування вогнепальної зброї під час воєнного стану // Порадник №94 <https://www.youtube.com/watch?v=lvIwUrlPSAQ>

Заходи безпеки при поводженні проведення навчально-тренувальних і спортивних стрільб в тирах та на полігонах.

1. Безпека при стрільбі забезпечується чіткою організацією, безумовним виконанням вимог Курсу стрільб і встановлених заходів безпеки, високим станом дисципліни осіб рядового та начальницького складу.

2. Особи, які не засвоїли «заходів безпеки», до стрільб і забезпечення стрільб не допускаються.

3. Перед початком стрільб необхідно ретельно оглянути територію стрільбища (тиру). Під час проведення стрільб на стрільбищі виставити спостерігача, оточення, призначити старшого оточення, вказівників мішеней, провести їх інструктаж і розвести по місцях виконання обов'язків, перевірити зв'язок з ними.

4. Дозвіл на відкриття вогню дає керівник стрільб. Вести вогонь у тирі (на стрільбищі) дозволяється тільки після сигналу «Вогонь». Стрільба припиняється по команді

«Відбій» або «Стій! Припинити вогонь». Від команди

«Відбій» до команди «Вогонь» забороняється будь-кому знаходитись на вогневому рубежі, підходити та торкатися зброї і боєприпасів, що там знаходяться.

5. Ведення вогню повинно бути терміново припинено кожним стріляючим самостійно або по команді керівника у випадках:

- появи людей, машин, тварин у зоні вогню, низько літаючих літаків чи вертольотів над районом стрільб;
- підняття білого прапора (включення білого ліхтаря) на командному пункті;
- виникнення пожежі від стрільби;
- втрати орієнтиру під час нічних стрільб.

Категорично забороняється:

- виймати зброю з кобури без дозволу керівника стрільб;
- направляти зброю (незалежно від того, заряджена вона чи ні) в бік людей та місць, де вони можуть з'явитися;
- заряджати зброю бойовими чи холостими патронами до команди керівника стрільб;
- відкривати і вести вогонь без команди керівника стрільб, у небезпечних напрямках, з несправної зброї та коли піднято білий прапор (ліхтар) на командному пункті стрільбища (тиру);
- залишати зброю на рубежі відкриття вогню.

Після закінчення стрільб категорично забороняється:

1. При поводженні з вогнепальною зброєю безпідставно направляти ствол у бік людей, транспорту, будинків, інших будівель та споруд. В разі необхідності вогнепальна зброя повинна бути спрямована на поверхню, яка зможе прийняти кулю, наприклад: у землю, стовбур дерева, кулеуловлювач або вгору під кутом 45–60°.
2. Залишати зброю без нагляду, де б це не було, а також передавати її іншим особам.
3. Користуватись без необхідності чужою зброєю та зброєю, навички поводження з якою відсутні.
4. Проводити чистку зброї бензином та іншими легкозаймистими речовинами, а також абразивними матеріалами, палити під час чистки.
5. Без необхідності палець не повинен знаходитись на спусковому гачку.
6. У всіх випадках, не пов'язаних зі стрільбою, запобіжник повинен бути в положенні «запобігання».
7. Для попередження роздуття або розриву ствола під час стрільби забороняється затикати або закривати чимось канал ствола.
8. При поводженні з патронами не допускати пошкоджень, бергти їх від ударів, вологи, забруднення і т.ін.

Правила безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю

1. Нікому не передавайте свою зброю.
2. Під час тренувань ніколи не залишайте свою зброю.
3. Завжди поводьтеся зі зброєю так нібито вона заряджена.
4. Ніколи не направляйте зброю на предмет, або на істоту яку не збираєтеся знищити.
5. Не тримайте палець на спусковому гачку без потреби. Палець на спусковий гачок кладеться лише після того, як ви прийняли рішення здійснити постріл і зайняли положення для стрільби. Після закінчення стрільби палець з гачка прибирається.
6. Зброя знімається з запобіжника лише на вогневому рубежі після прийняття рішення про початок стрільби.
7. Перед початком стрільби завжди чітко оцінюйте напрямок ведення вогню. Переконайтеся, що під ваш вогонь не потраплять предмети, або істоти знищити яких ви не збираєтеся. Потрібно оцінити поле яке знаходиться перед вашою ціллю, так і поле, що знаходиться поза ціллю.

Правила зберігання та перевезення зброї

МВС ще раз нагадує власникам зброї правила її зберігання та перенесення.

Мисливська вогнепальна (газова) зброя повинна зберігатися по місцю постійного проживання в металевому сейфі (ящику) спеціально виготовленому для зберігання зброї, що закривається внутрішнім замком. При цьому зброя має бути в розрядженому стані. Ключі від сейфа зберігаються особисто у власника зброї, або в надійному місці, виключаючи доступ до зброї будь-яких сторонніх осіб (в тому числі близьких родичів).

За допущені порушення правил дозвільної системи зброя може бути вилучена згідно діючого законодавства.

В разі втрати або викрадення зброї, а також при зміні місця проживання власник зброї повинен відразу сповістити про це до поліції де на обліку знаходиться зброя.

Власник зброї повинен попередити своїх родичів, що у разі його смерті, зброю необхідно протягом п'ятиденного терміну здати до поліції на тимчасове зберігання до вирішення питання щодо успадкування майна.

Під час перенесення або перевезення вогнепальна зброя має бути у розрядженому стані (для напівавтоматичної зброї відсутність патрона в патроннику).

У всіх випадках під час перенесення або перевезення зброї, боєприпасів до неї, власник зобов'язаний мати при собі дозвіл органу внутрішніх справ на право зберігання зброї.

Категорично забороняється: — передавати зброю іншій особі.

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Основи вогневої підготовки»
обов'язковий компонент освітньої програми першого рівня вищої освіти
Освітня програма «Правоохоронна діяльність»

за темою -**№ 8 МАТЕРІАЛЬНА ЧАСТИНА ТРАВМАТИЧНОГО**
ПІСТОЛЕТА «ФОРТ 19Р»

Дніпро – 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Навчально-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Протокол від 31.08.2023 № 12

СХВАЛЕНО

Вченою радою навчально-
наукового інституту ННІПО
Протокол від 29.08.2023 № 1

Розглянуто на засіданні кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Протокол від 28.08.2023 № 1

Розробники:

завідувач кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, к.фіз.вих., доцент **Ірина СКРИПЧЕНКО**

Рецензенти:

завідувачка кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки Університету митної справи та фінансів, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент **Ірина ЛУЦЕНКО**

завідувач кафедри фізичної культури та спорту Національної Металургійної академії України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, кандидат педагогічних наук, доцент. **Валерій ХАДЖИНОВ**

План

1. Поняття про травматичну зброю.
2. Технічна характеристика пістолета «Форт 19Р».
3. Характеристика набоїв до травматичної зброї.
4. Термінологія частин травматичної зброї.
5. Неповний та повний розбір зброї.

Підручники:

1. Стрілецька зброя та вогнева підготовка: підручник / В.М. Петренко, А.М. Кривошеєв, М.М. Ляпа, В.В. Семененко. Суми: Сумський державний університет, 2020. 372 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Скрипченко І.Т., Скрипченко О.Т., Маркечко К.А. Вогнева підготовка правоохоронця. Дніпро, ДДУВС, 2022. 168 с.
2. Скрипченко О.Т. Термінологічний словник з дисципліни «Вогнева підготовка». Дніпро: ТОВ ВКФ «Візіон», 2020. 64 с.
3. Вайнштейн Л.М. - "Зброя - пістолет" Навчально-методичний посібник зі стрільби з пістолета http://www.shooting-ua.com/books/book_15.htm
4. Вогнева підготовка : навч. посіб. / авт.-уклад.: В. В. Федоров, П. В. Пістряк, А. Ф. Бальва, І. С. Луценко, В. В. Чумак ; за заг. ред. В. В. Федорова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. вогн. підгот. ф-ту № 3. Харків : ХНУВС, 2019. 256 с.

Інтернет-ресурси:

1. Криміналістичне дослідження вогнепальної зброї (судова балістика) https://arm.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections/lecture_2.8.html
2. Статті про пневматичну зброю. http://www.shooting-ua.com/olimp_team.htm
3. Чистка пневматики. Чистимо ствол правильно. Догляд за стовбуром. http://www.shooting-ua.com/force_shooting/practice_book_68.htm
4. Використання револьверів, призначених для відстрілу патронів Флобера. <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/2026/1/%D0%93%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D1%83%D0%BA%20%D0%90.%20%D0%93..pdf>
5. Юридичний мінімум для власника зброї під патрон Флобера. <http://archive.li/DwHT>

6. Травматичний пістолет «Форт-17Р». URL:
<http://www.travmatik.com/uk/2012/07/travmatichnij-pistolet-fort-17r/>

7. Порядок неповного розбирання та збирання пістолета Форт 12
<https://www.youtube.com/watch?v=stEsvg3twCk&list=PLYn9Qd0y2zFtR6nghndGDrAblao1SOiwh&index=42>

8. Правила чищення та змащення зброї на прикладі пістолета ТТ
<https://www.youtube.com/watch?v=uXCv-1aHQiQ&list=PLYn9Qd0y2zFtR6nghndGDrAblao1SOiwh&index=46>

9. Травматичний патрон М.А.С. і ЗАКОН. Чи захистить від нападника?
https://www.youtube.com/watch?v=_gcx9CdheYU

https://www.youtube.com/watch?v=_gcx9CdheYU&list=PLS1aIZkAROAoiBIH7yQ7i1RViuY6OtN6Q

10. Форт 17 - made in Ukraine. Альтернатива пістолету Макарова? | Костенко про зброю
<https://www.youtube.com/watch?v=XyIPDWIQTIY>

11. Пневматична зброя. https://www.youtube.com/watch?v=Bu_bvLRChl8

12. Револьвери під набій Флобера | Пневматика
<https://www.youtube.com/watch?v=gzfyfWa5eUw>

13. 5 правил догляду за револьвером Флобера.
<https://www.youtube.com/watch?v=NBN7pH-hDOA>

14. Форт-12Р та Форт-17Р - українські травми
<https://www.youtube.com/watch?v=rSvcmUig-Gg>

1. Поняття про травматичну зброю.

Травматична зброя – поняття досить об'ємне і включає в себе вогнепальну та газову зброю зі зниженим летальним ефектом". По суті, травми дуже близькі до бойових видів зброї, і у зв'язку з цим, придбання, носіння й використання такого виду зброї для самооборони вимагає спеціальних допусків та дозволів.

За великим рахунком, основна відмінність травматичної зброї від бойової - в характеристиках боеприпасів, що застосовуються. Якщо в традиційній вогнепальній зброї використовують свинцеві кулі, то травматика використовує гумові кулі з металевим осердям.

Як вже згадувалося вище, придбати травматичну зброю в Україні може далеко не будь-хто бажаючий. На поточний день, в нашому законодавстві передбачено лише кілька категорій громадян, які мають таке право. Серед цих категорій:

- судді;
- журналісти;
- службовці правоохоронних органів;

- депутати;
- співробітники держструктур;
- члени громадських формувань з охорони порядку;
- співробітники приватних охоронних підприємств.

Якщо ви належите до однієї з перерахованих категорій та збираєтеся придбати травмат, вам необхідно оформити дозвіл, після чого, вибрати відповідну модель зброї.

2. Технічна характеристика пістолета «Форт 19Р».

Пристрій Форт-17Р кал. 45

На базі 9-ти мм спецпристрою «Форт-17Р» був розроблений новий спецпристрій під відстріл гумових куль калібру 45 Rubber. По суті, це той же Форт-17Р, тільки «підігнаний» під патрон «.45 Rubber». Від свого 9-ти мм «брата» відрізняється однорядним, восьмизарядним магазином і пропорційно зміненими частинами під 45 калібр. Форт-17Р 45 Rubber призначений для самооборони цивільного населення. Використання полімерів, армованих сталлю, дозволило значно зменшити вагу пістолета, що робить його зручним для постійного носіння, а набір змінних накладок дозволяє точно підігнати розміри рукоятки під індивідуальні особливості руки власника.

Характеристики

Підкатегорія:	Травматичні пістолети
Виробник:	Форт
Модель:	Форт-17Р 45к
Колір:	Чорний
Калібр:	45 кал.
Кількість патронів:	8
Прицільні пристосування:	Цілик і мушка
Матеріал рамки:	Полімер
Країна виробник:	Україна
Довжина ствола, см:	9,5
Країна походження:	Україна
Маса, г:	680
Довжина / Габарити:	180x132x34 мм

пістолетними 9 мм Н. А.

Модель Safari 820G від торгової марки "Латек" – револьвер, призначений для стрільби еластичними кулями травмуючої дії.

Ключовою особливістю даного модельного ряду є сталевий барабан, який може споряджатися не тільки стандартними револьверними патронами, але і

- УСМ куркивої подвійної дії;
- відкидний лівобічний барабан з центральним екстрактором;
- 6 патронів.

3. Характеристика набоїв до травматичної зброї.

Набої для травматичної зброї можна розділити на наступні категорії:

- По вражаючому елементу: литі гумові, кулі з твердим сердечником, патрони з картечню
- По виду гільзи: зі сталі, з латуні, з біметалу
- По капсулю: Бердана (два запалюючих отвори), Боксера (один отвір)

4. Термінологія частин травматичної зброї.

Розглянемо все це більш детально.

Капсуль Бердана. Більш надійний, оскільки стійкий до надколювання. Менш схильний до осічок, але сильно окислює продуктами згоряння пороху внутрішні деталі.

Капсуль Боксера. Менш надійний, більш чуйно реагує на різні навішування пороху, менше окисляє нутрощі.

Сталева гільза. Оптимальний варіант - міцна, не спучується при стрільбі, довше зберігається, менше заклинює. Але може некоректно спрацьовувати в погано очищеній зброї.

Латунна. Досить міцні, але можуть деформуватися при стрільбі, а також схильні до мимовільного спрацьовування запалювачів при ранньому відкаті затвора. Втім, в силу м'якості металу, витягуються без особливих проблем.

Біметал. Як правило - з великим вмістом міді. Дешеві, але не сильно міцні, тому при великих доважках пороху можуть заклинюватися всередині зброї після пострілу.

Лита куля. Кулька з міцної гуми. Найбільш популярні набої для травматичної зброї використовують в якості вражаючого елемента саме її.

Куля з сердечником. Більш висока пробивна здатність, велика маса, більший зупиняючий ефект. Однак і небезпека потрапити кудись не туди і перевищити межі допустимої самооборони - більше. Хоча співробітники правоохоронних органів найчастіше використовують саме їх.

Гумова картеч. Менші вимоги до точності, вище зупиняюча дія, більше психологічний шок у ураженої цілі.

Опис

Травматичний Патрон Форт "Форт-Т"(Rubber) 45 кал. рез.куля

Патрони «Форт-Т» кал.45 Rubber виготовлені з екологічно чистих матеріалів, сертифікованих в Україні, і призначені для застосування в цілях самооборони. Патрон оснащений гумовою кулею травматичної дії.

Характеристики

Виробник:	Форт
Модель:	45
Калібр:	45 кал.
Одиниці виміру:	(шт)
Початкова швидкість, м/с:	300±10 м/с
Травматичні патрони:	Пістолетні
Країна виробник:	Україна
Маса кулі:	17 гр / 1.1 г
Країна походження:	Україна

патрон "Форт-Т" кал. 9 мм Р. А. рез.куля

Характеристики

Підкатегорія:	Набої
Підкатегорія:	Травматичні
Виробник:	Форт
Модель:	9
Калібр:	9 мм
Одиниці виміру:	(шт)
Початкова швидкість, м/с:	300±20 м/с
Травматичні патрони:	Пістолетні
Країна виробник:	Україна
Маса кулі:	0,55 г
Країна походження:	Україна
Кількість в пачці, шт:	25 шт.

Травматичний Патрон Еколог "Терен-3ФР" револьверний кал. 9 мм

Патрони "Терен-3ФР" застосовуються як засіб активного захисту при виникненні реальної загрози нападу. Патрони ударно-травматичної дії використовуються для стрільби в цілях самооборони, їх застосування дозволяє тимчасово пригнічувати психоволеваю стійкість нападника без заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень.

Ефективна дальність застосування патронів "Терен-3ФР" становить від 3,5 до 15 м. З-за конструктивних особливостей всіх моделей револьверів, призначених для стрільби патронами з гумовою кулею, що застосування такої зброї відбувається в основному "навскидку", тобто без тривалого прицілювання. Тому необхідні регулярні тренування для придбання навичок ефективною стрільби. Слід також пам'ятати, що камера барабана і ствол револьвера повинні бути завжди вичищені після стрільби. Це дозволить уникнути можливого застрягання патрона при перезарядці, особливо після тривалого зберігання, а чистий ствол підвищує ефективну дальність застосування патронів.

Забороняється стрільба:

- на відстанях менше 3,5 м від дулового зрізу зброї до людини;
- в голову, шию, статеві органи, молочні залози у жінок;
- патронами, що мають механічні або корозійні пошкодження, а також патронами з простроченим терміном зберігання.

ТТХ

Калібр 380/9 мм

Габаритні розміри – довжина, мм 17,6-1,0

Габаритні розміри – діаметр, мм 11,0-0,

Маса кулі, м 0,9...1,0

Швидкість польоту кулі 3,5 м від дулового зрізу, м/с 240±10
Поперечник розсіювання на відстані 3,5 м, не більше, мм 150

Технічні характеристики травматичного пістолета «Форт-17Р»: Калібр 9 мм Р.А.

Довжина ствола 95 мм

Довжина пістолета 180 мм

Висота пістолета 132 мм

Ширина пістолета 34 мм

Маса пістолета з магазином без патронів 0,68 кг

Дальність ефективної дії 5-7 метрів

Практична скорострільність 40 постр./мін

Початкова швидкість вильоту кулі 320 м/с (максимальна, для сертіф. патрона)

Місткість магазину, патронів 13 шт.

Ударно-Спусковий механізм куркового типу подвійної дії (SA/DA)

Рамка — служить для з'єднання всіх частин і механізмів пістолета.

Ствол — служить для направлення польоту кулі.

Спускова скоба — служить для запобігання спускового гачка від випадкового натискання.

Затвор — служить для досилання патрону в патронник; запирання каналу ствола під час пострілу; викидання стріляної гільзи чи патрона; постановки курка на бойовий звід.

Викидач — служить для утримання гільзи чи патрону у чашечці затвору до їх зустрічі з відбивачем.

Ударник — служить для розбивання капсулю патрона.

Запобіжник — служить для блокування затвору з рамкою; шептала з курком; ударника; шептала з тягою і спусковим гачком. напрямна вісь зі зворотними пружинами — служить для повернення затвору у передне положення після пострілу.

Руків'я — служить для зручності тримання пістолета в руці.

Затворна затримка — служить для утримання затвору в задньому положенні після використання всіх патронів з магазину.

Магазин — служить для розміщення 12 патронів і подачі їх на лінію досилання, а також приведення в дію затворної затримки.

5. Неповний та повний розбір зброї.

Розбирання пістолета може бути неповним і повним.

Неповний розбір

1. Вилучити магазин з рукоятки.
2. Зняти затворну затримку.
3. Відділити затвор від рамки.
4. Зняти напрямну із зворотними пружинами.

Повний розбір

1. Провести неповну розборку пістолета.
2. Зняти рукоятку.
3. Зняти упор і вилучити бойову пружину з важелем.
4. Вийняти відбивач і курок з рамки.
5. Вийняти спусковий гачок з тягою.
6. Вийняти затримку магазину.
7. Зняти запобіжник і вилучити ударник з пружиною.
8. Розібрати магазин.
9. Порядок збору пістолета проводити у зворотній послідовності.

Форт-17Р, розборка/сборка, чистка, уход

<https://www.youtube.com/watch?v=e7-01sCTzvM>

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Основи вогневої підготовки»
обов'язковий компонент освітньої програми першого рівня вищої освіти
Освітня програма «Правоохоронна діяльність»

за темою -№ 9 ОСНОВИ ТЕХНІКИ СТРІЛЬБИ З ПІСТОЛЕТА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Навчально-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Протокол від 31.08.2023 № 12

СХВАЛЕНО

Вченою радою навчально-
наукового інституту ННІПО
Протокол від 29.08.2023 № 1

Розглянуто на засіданні кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Протокол від 28.08.2023 № 1

Розробники:

завідувач кафедри фізичного виховання та тактико-спеціальної підготовки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, к.фіз.вих., доцент **Ірина СКРИПЧЕНКО**

Рецензенти:

завідувачка кафедри фізичного виховання та спеціальної підготовки Університету митної справи та фінансів, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент **Ірина ЛУЦЕНКО**

завідувач кафедри фізичної культури та спорту Національної Металургійної академії України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, кандидат педагогічних наук, доцент. **Валерій ХАДЖИНОВ**

План

1. Стійки для стрільби.
2. Основи техніки стрільби стоячи.
3. Основи техніки стрільби з положення лежачи.
4. Основи техніки стрільби в положенні сидячи
5. Стрільянина в умовах обмеженої видимості
6. Основи дихання при стрільбі.
7. Прицілювання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Підручники:

14. Вогнева підготовка: теоретичний розділ: для постійного та перемінного складу Донецького юридичного інституту МВС України, поліцейських Національної поліції України: [навчальний посібник]/[О.П.Цуркан, В.С.Тулінов, В.Є.Гурський, В.А.Голик]. – Кривий Ріг: Вид. ДЮІ МВС України, 2020. – 100 с.
15. Вогнева підготовка працівника Національної поліції України: навчальний посібник / С. М. Банах, І. С. Винярчук, Ю. Р. Йосипів, М. Д. Курляк, К. О. Маліновська та ін. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 408 с.
16. Вогнева підготовка: навчально-методичний посібник / Жбанчик А.В., Комісаров О.Г., Тимофеев В.П., Сіротченков Д.Ю., Кузнецов О.І. – Дніпро: ДДУВС, 2017. – 149 с.
17. Глущенко В.Ф., Безносюк Л.В., Мовчан А.В. Вогнева підготовка. Навчальний посібник. – Вінниця, 1998. – 160 с.
18. Стахневич В. Л. Вогнева підготовка [Текст]. – К. : Ліра-К, 2009.

1. Стійки для стрільби

Погляди фахівців значно різняться щодо визначення найкращої стрілецької стійки. Проте варто розуміти, що якоїсь універсальної стійки на всі життєві випадки просто не існує, але у кожній з них є свої переваги і недоліки. Отримання знань і вмінь застосовувати різні стійки стануть хорошою перевагою перед потенційним правопорушником. В цьому розділі будуть розкриті спеціалізовані прийоми ведення прицільної стрільби з пістолета, які сприяють вірному застосуванню зброї в екстремальних ситуаціях службової діяльності.

Стрільба з пістолета ведеться з положення стоячи, з колін, лежачи на животі, лежачи на боці, сидячи, з руки чи з двох рук, з упору, а також при русі на автомобілі тощо. Усі прийоми стрілець повинен виконувати швидко,

не припиняючи спостереження за ціллю. Стрільба з пістолета складається з виконання наступних послідовних дій: прийняти положення для стрільби, заряджання зброї; виконання пострілу (прицілювання та оброблення спуску) припинення стрільби (припинення натискання на хвіст спускового гачка, ввімкнення запобіжника, розряджання пістолета).

Виконання влучного пострілу залежить від прийняття правильного положення для стрільби, утримання зброї (хватки), прицілювання, затримки держання та спуску курка. Ці елементи тісно пов'язані між собою. Для влучного пострілу, перш за все, необхідно забезпечити найбільшу стійкість зброї.

Прицільний постріл – це викидання снаряда в строго визначеному напрямку для ураження цілі.

Підготовка до стрільби – це прийняття положення (поза) для стрільби, заряджання зброї.

Розглянемо основні стійки, які найчастіше використовуються при стрільбі з травматичної зброї.

СТРІЛЬБА З УПОРУ. Стрільба із застосуванням упору може вестися з різних положень. В реальних умовах службової діяльності необхідно завжди, якщо дозволяє ситуація, прагнути до використання упору.

Упори можуть бути м'які або жорсткі (рис.1). В якості м'якого упору можуть бути використані скатки з верхнього одягу або будь-які інші підсобні предмети. Звичайно, розраховувати на те, що вони виявляться в потрібному місці в потрібний час не доводиться, але не виключені і ситуації, що дозволяють підготувати упор завчасно. М'який упор створює кращі умови ведення прицільної стрільби.

Рис. 1. Застосування упору забезпечить надійну поразку мети навіть в самому незручному для стрілка положенні

При стрільбі з упору слід керуватися наступними настановами :

- вкрай бажана фіксація положення голови в нерухомому стані шляхом торкання підборіддям;

- чим далі від ока віддалено прицільне пристосування пістолета, тим точніше прицілювання. При стрільбі з пістолета, який має коротку прицільну лінію (відстань від цілини до мушки), неточності положення мушки в прорізі призводять до відриву у випадках стрільби по мішені, або промахів при стрільбі по цілям невеликого розміру. При застосуванні упору у всіх випадках слід прагнути до того, щоб рука, яка утримує зброю, перебувала в повністю розпрямленому положенні.

СТРІЛЬБА СТОЯЧИ. При стрільбі стоячи, при відсутності відповідних сторонніх предметів, які можуть бути використані в якості упору, а також у випадках раптової ситуації цілком надійним є використання в якості упору лівої руки стрілка (рис.2).

При цьому можливі два варіанти:

а) лікоть лівої руки спирається в м'язи живота, а кисть підтримує праву руку під лікоть;

б) кисть лівої руки підтримує праву руку в районі зап'ястя. Плечова частина лівої руки або «відірвана» від тулуба, утримується у висячому положенні, або спирається в грудну клітку.

Рис. 2. При відсутності стороннього упору в якості останнього використовується ліва рука стрільця

У першому варіанті стрілку значно легше довго зберігати позу напоготові, а в разі необхідності зберігати загрозу пострілу.

У другому варіанті краще закріплюється зап'ястний суглоб, що сприяє надійності ураження цілі. Однак тривалий час перебувати в цьому положенні важко, а загальні коливання руки зі зброєю збільшуються.

На наш погляд доцільно відпрацювати обидва положення, використовуючи їх в залежності від ситуації.

В обох варіантах рука зі зброєю повинна бути повністю розпрямлена, що сприяє керуванню зброєю в разі необхідності виконання не одного, а серії пострілів і перенесення вогню на нову ціль.

Фронтальна стійка.

Ця стійка, допомагає стрільцю використовувати переваги тулуба (хребта). Голова тримається прямо, ноги на ширині плечей. Спина рівна, плечі перпендикулярні до напрямку вогню. Деякі стрільці висувають голову трохи вперед (рис.3). Необхідно злегка зігнутися в попереку і нахилити тіло трохи вперед, щоб зробити стійку більш «агресивною».

Рис.3. Фронтальна стійка стрілка.

У цій стійці ноги стрільця розташовані на одному рівні і трохи ширше плечей. Однією з причин її популярності є те, що у такому положенні тіло стрільця повернуто фронтальною стороною до загрози, що дуже важливим, якщо використовується бронежилет. При фронтальній стійці руки формують трикутник і штовхають пістолет вперед.

Також вона підходить для тих, у кого сильна рука права, а провідне око – ліве, і навпаки.

Один з недоліків такої стійки – це те, що у стрільця менша вертикальна стабілізація. Дехто трохи ставить трохи вперед ногу, яка розташована на боці слабкої руки, отримуючи таким чином більше мобільності і підтримки.

Стілка Вівера. Цю стійку в 1950-х роках придумав заступник шерифа і професійний стрілець Джек Вівер. Ця стійка схожа на лівосторонню боксерську, коли тіло трохи нахиляється уперед. Нога зі сторони слабкої руки трохи зігнута в коліні, а друга – майже випрямлена (рис.4).

При стійці Вівера слабка рука тягне пістолет до тіла, вага тіла переміщена вперед.

Рис.4. Стілка Вівера

Хват пістолета – класичний, сильна рука розташована високо на рукоятці, а слабка охоплює сильну. Сильна рука трохи зігнута в лікті, слабка – зігнута сильно, і її лікоть дивиться униз. Далі найскладніше – сильна рука має штовхати пістолет вперед, а слабка – назад, у напрямку до тіла. Такий протилежний рух м'язів допомагає стабілізувати пістолет і впоратися із силою відбою. Такий прийом погано працює при стрільбі з напівавтоматичного пістолета.

Перевагою даної стійки є те, що стрілець отримує стабільну платформу для пострілу, з недоліків – ця стійка неприродна, і її потрібно довго відпрацьовувати.

Є також модифікована стійка Вівера, або стійка Чепмена, коли м'язи більш розслаблені: слабка нога стає ближче до тіла, а сильна рука – висувається вперед. Така стійка більше підходить для тих, у кого провідне око – ліве і навпаки.

Center Axis Relock. У стійці Center Axis Relock пістолет розташований близько до тіла стрільця (рис.5).

Агресивний кут нахилу пістолета допомагає тримати його близько до тіла без необхідності згинати зап'ястя. Разом з тим зображення на прицілі у **правши** вирівнюється перед лівим оком.

У цій стійці сильна рука витягнута вперед наполовину, або на 2/3, а цілик – розташовується на відстані 30-40 см від ока. Пістолет нахилено в сторону слабкої руки, що допомагає розташувати приціл навпроти лівого ока і краще впоратися з відбійником завдяки рівному зап'ястю.

Рис.5. Сійка Center Axis Relock

У такій стійці використовується інший хват пістолета – сильна рука штовхає його в долоню допоміжної.

З переваг – зброя розміщена близько до тіла, стрілець стає більш маневреним у замкнутому просторі і прискорює прицілювання. Йому також легше буде відбитися від супротивника, який намагається відібрати зброю.

Ноги розташовуються як у боксерській стійці. Така стійка допомагає швидше прицілюватися, адже приціл розташовано навпроти одного ока і стрільцю не потрібно фокусувати обидва ока на прицілі і мішені.

Стойка «Ствол спрямовано в напрямку до мішені» (рис.6). Зазвичай, всі починають з цієї стійки, адже ніколи не знаєш, звідки будеш стріляти – із-за стовпа, з укриття або на ходу. Тут неважливо, чи стоять ваші ноги паралельно, чи одна з них виступає вперед. І не суттєво, якщо руки формують не трикутник, а трапецію. Тут найголовніше – не відхилятися назад, а все інше набудеться з практикою.

Рис.6. Стойка «Ствол спрямовано в напрямку до мішені».

У справжній сутичці охоронець буде думати не про ідеальну стійку, а про те, що потрібно просто вижити.

СТРІЛЯНИНА В ПОЛОЖЕННІ ЛЕЖАЧИ

Підготовка до стрільби в положенні лежачи може отримати широке застосування в оперативній обстановці. Її відмінності:

- порівняно легке освоєння різних варіантів напоготові;
- стійке положення зброї, що забезпечує надійну поразку мети;
- можливість швидкого прийняття «напоготові до стрільби» в умовах раптового нападу;
- підвищення особистої безпеки співробітника в умовах вогневої протидії з боку кримінальних елементів;
- легке пристосування до місцевих предметів, які можна використовувати в якості упору.

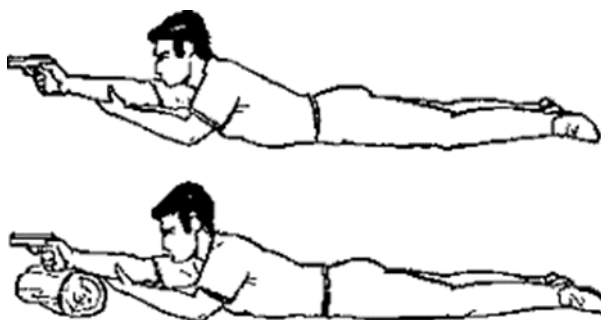

Рис. 7. Стрільба в положенні лежачи повинна отримати визнання в службовій практиці. Використання упору піднімає надійність ураження цілі.

Стрільба з пістолета в положенні лежачи може вестися за умов, якщо попереду стрілка немає сторонніх предметів, які закривають ціль або перешкоджають польоту кулі (камені, кущі, лавки, урни для сміття тощо). Слід враховувати, що саме незначні перешкоди які знаходяться на шляху польоту кулі (гілочка дерева), можуть значно відхилити її траєкторію в бік.

При відсутності упору (заасфальтована порожня площадка) в якості останнього використовується ліва рука. Її лікоть спирається на землю, а кисть підтримує праву руку, що витягнута в напрямку стрільби в місці зап'ястя або ліктя. (рис.7)

СТРІЛЯНИНА В ПОЛОЖЕННІ СИДЯЧИ

Можна припускати, що в реальних умовах службової діяльності більш вірогідні ситуації, що змушують ведення вогню з пістолета на висоті середнього рівня (на напрямку стрільби знаходяться кущі, та інше). Положення для стрільби «з коліна» в такій ситуації не рекомендується, хоча воно і описано в деяких рекомендаціях. Виготовлення до стрільби з коліна дуже нестійке, вимагає тривалого звикання, перш ніж стати зручною. Під терміном «виготовлення» розуміється певне положення тіла стрільця, його рук, ніг і голови, під час здійснення пострілу. Значно більше підходить виготовлення до стрілянини в положенні сидячи, що забезпечує високу стійкість зброї навіть без застосування стороннього упору:

а) сісти на землю майже віч-на-напрямку стрільби. Права рука повністю распрямлена, витягнута в напрямку стрільби. Лікоть лівої руки спирається в м'язи живота, а кисть підтримує праву руку під лікоть;

б) сісти на землю так, щоб в напрямку стрільби проходила лінія плечей. Підтягнути коліна і обхопити їх плечовою частиною лівої руки. Права рука, що утримує зброю, лягає в районі ліктьового суглоба на ліву, що служить для неї упором. Це положення дуже стійко, виготовлення приймається дуже швидко, може довго зберігатися без відчуття втоми. До його недоліків

відносяться менша віддаленість прицілу від очі, кілька ускладнює уточнення прицілювання, і напружене становище м'язів шиї;

в) положення сидячи в ситуації очікування, яке може дозволити завчасну підготовку вогневої позиції. Сісти спиною до стіни, (можна використовувати стілець, ящик, колоди) так, щоб рука зі зброєю могла бути витягнута в напрямку очікуваного появи мети. Використовуючи місцеві предмети, підготуйте упор для руки. Він не повинен сповзати, гойдатися або вібрувати.

Рис. 8. Стрільба в положенні сидячи з успіхом замінить стрілянину в положенні лежачи, коли (ведення останньої) перешкоджають прилеглі предмети

Голова повинна потилицею стосуватися стіни, що дозволить зберігати її в нерухомому стані. У цьому положенні можна перебувати довго, не відчуваючи втоми (рис.8).

СТРІЛЬБА ПО РУХОМІЙ ЦІЛІ

Якщо вона рухається по прямій, наближаючись або віддаляючись, то дії стрілка не відрізняються від стрільби по нерухомій цілі. Слід тільки враховувати дистанцію стрілянини, яка може бути більше звичною. В стані емоційного збудження забезпечити нерухомість мушки в прорізі, необхідну для ураження цілі на такій відстані, навіть при використанні упору, буває проблематично.

Стрільба по цілі, що рухається по фронту, або під деяким кутом до нього, може вестися або з попередженням, виносом точки прицілювання і виробництвом пострілу, коли мета наблизиться до неї, або шляхом супроводу (рис.9).

У першому випадку надійність попадання забезпечується при правильній обробці спуску, яка виключає «смикання». Якщо відстань до цілі невелика, а габарити району прицілювання досить великі, то можна знехтувати швидкістю переміщення цілі і часом польоту

кулі і робити постріл по передньому краю району прицілювання. Стрільба з супроводом цілі вимагає деякої додаткової підготовки і доброї стійкості руки, що може бути полегшено вмільм застосуванням упору.

Рис.9. У ситуації очікування збереження наготові не повинно стомлювати стрілка. Доцільна фіксація голови, шляхом торкання потилицею стіни

СТРІЛЯНИНА В РУСІ

Стрільянина в русі: на ходу, на бігу – припускає ситуацію переслідування злочинця. Надійна поразка цілі в русі одиночним прицільним пострілом можлива тільки в кіно!

При необхідності стрільби на ураження під час переслідування слід зупинитися у будь-якого предмета (дерево, спинка лавки, купа колод), що може бути використане як упор і робити постріл із його застосуванням (рис.10).Слід враховувати, що стрільянина на ураження по злочинцеві допустима лише в разі попереднього збройного нападу з його боку, що спричинило тяжкі наслідки.

Рис. 10. У ситуації переслідування стрільянину на поразку слід вести, зупинившись біля відповідного упору

СТРІЛЯНИНА В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОЇ ВИДИМОСТІ

Реальні ситуації службової діяльності можуть зажадати застосування зброї в умовах обмеженої видимості, в сутінковий або нічний час, в погано освітлених приміщеннях. Використання в цих умовах прицільного пристосування вкрай утруднено, а нерідко і неможливо.

Ведення прицільного вогню в умовах обмеженої видимості – складний вид діяльності і не може бути освоєний швидко, а тим більше досконало. Не

слід розраховувати, що співробітник, який пройшов рекомендований курс підготовки, буде стріляти в темряві так влучно, як на світлі. Навіть самий підготовлений стрілок не може гарантувати точність попадання кожного пострілу, що зробленим в темряві. У той же час співробітник, який отримав таку підготовку, буде озброєний досвідом, що сприяє успішному вирішенню службових завдань.

Багато керівників під приводом вдосконалення вогневої підготовки співробітників проводять тренування у стрільбі з пістолета з лівої руки (для правшів).

Тренування у стрільбі з пістолета з лівої руки можна було б вважати корисним, але за однієї неодмінної умови, що стрілянина з правої руки вже освоєна на найвищому рівні.

Реальні умови службової діяльності ситуації, які змушують співробітника до ведення стрільби з лівої руки, можуть виникати в двох випадках:

1. Поранення або травма правої руки, отримані в ході даної операції.
2. Необхідність ведення стрільби з лівого боку укриття в умовах вогневої протидії з боку злочинців.

Сказане дозволяє зробити висновок, що обидва ці аргументи на користь тренування у стрільбі з лівої руки відносяться до теоретично можливих випадків, а не до фактів реального життя. У той же час, тренування у стрільбі з лівої руки займає значну частину тренувального часу, матеріальних засобів і зусиль, які з більшою користю могли б бути спрямовані на вдосконалення стрільби правою рукою. Необгрунтований перехід до тренувань у стрільбі з лівої руки може привести до того, що співробітник так і не навчиться стріляти ні з правого, ні з лівої руки.

Дихання. Від постановки дихання стрільця залежить результат кожного пострілу та вправи в цілому. Відомо: під час дихання здійснюється рух грудної клітки, живота, плечового поясу, що викликає зміщення та коливання зброї. Стрільцю потрібно затримувати дихання. Людина може без будь-яких зусиль затримати дихання на 12-15 с. Цього часу достатньо, щоб зробити влучний постріл.

На точність пострілу суттєво впливає положення пальця на спусковому гачку, як це видно на рис.11.

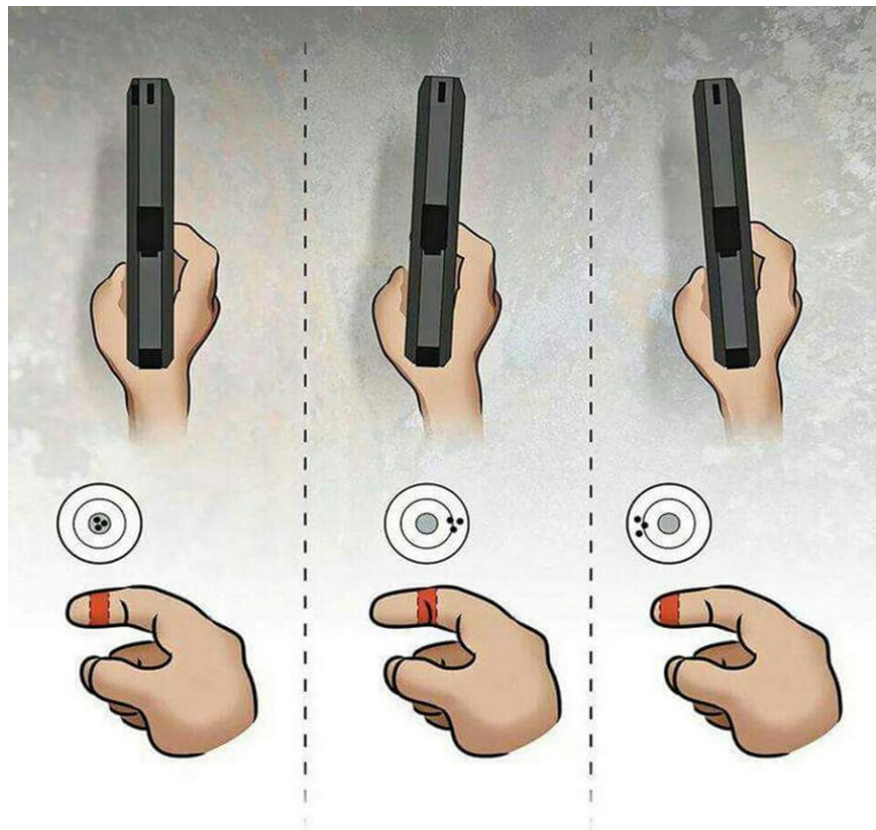

Рис.11. Правила натискання на спусковий гачок.

Правильне утримання пістолета - це впевнений контроль зброї і одна із заporук якісного пострілу (рис.12).

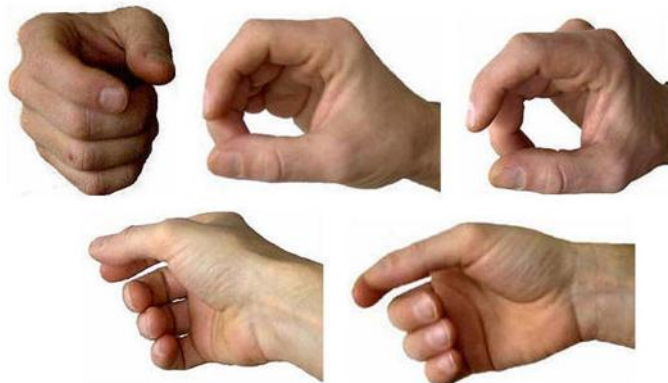

Рис.12. Положення пальців при утриманні пістолета

Прицілювання

Перед початком виконання стрільби необхідно визначити домінуюче око (прицільне). Для цього потрібно утворити трикутник вашими великими і вказівними пальцями обох рук. Витягнути руки перед собою і подивитися через в цей трикутник двома очима на який-небудь віддалений предмет. Потім, не відриваючи погляду від цього предмета, по-черзі прикрити праве та

ліве око. Око, перед яким збережеться зображення віддаленого предмета, буде домінуючим, а інше – «слабким».

Рис.13. Визначення домінуючого ока

У більшості людей існує і домінуюча рука, це може бути правша або лівша, а у дехто - обоєрукімі амбідекстерами (однаково розвинені обидві руки). На жаль, не виявлено прямого зв'язку між домінуванням руки і очей. Стрілець-правша може виявити, що прицілюватися йому необхідно лівим оком. Все це не означає, що у вас якась проблема із зором, це просто спосіб, яким ваші очі посилають повідомлення вашому мозку.

Цікаво, що набагато більший відсоток жінок, у порівнянні з чоловіками, має невідповідність між домінуючою рукою і оком. До того ж, в підлітковому віці проходить формування домінуючого ока, тому не треба спішити робити висновки, якщо особа занадто юна.

Існує три способи такої перевірки: метод з отвором в листівці (рис.13), вказування пальцем та прицілювання незарядженою рушницею.

Широко відкрити обидва ока, подивіться крізь отвір в листівці діаметром в 0,5 см, яку необхідно утримувати на витягнутих руках. Подивіться на віддалений об'єкт через цей отвір, потім піднесіть листівку-на-віч. Отвір наблизиться до вашого домінуючого ока, або, можливо, до кінчика вашого носа, якщо у вас

немає домінуючого ока.

Рис.14. Метод визначення домінуючого ока з отвором в листівці

Прицілюватися завжди потрібно двома очима, якщо не заважають особливості зору. Встановлено, що при прижмурюванні одного ока гострота зору другого ока зменшується на 15–20%. Очі працюють в парі. Закрите око спричиняє зайву напругу у відкритому.

Рис.15. Прицілювання двома очима

Щоб спочатку «слабке» око не заважало, потрібно наклеювати на скло окуляр перед зіницею «слабкого» ока в секторі бачення ним прицільних приспособлень зброї полосу затемнюючого скотчу (рис. 15). Це дасть змогу прицілюватися без примруження «слабкого» ока. Через деякий час почне розвиватись необхідний навик, і скотч можна буде відклеїти.

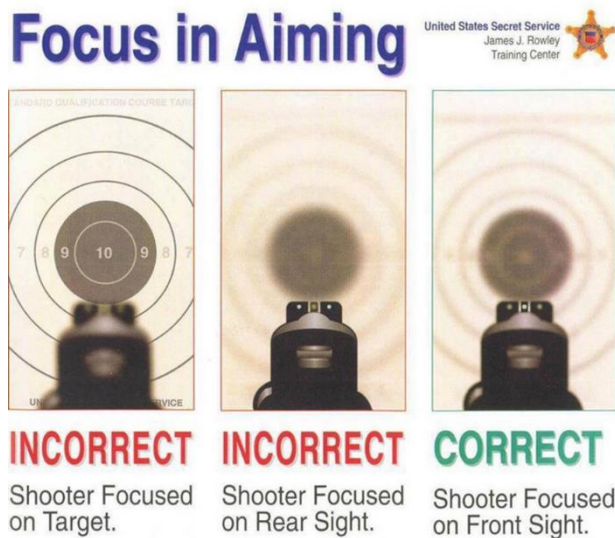

Рис.16. Методика прицілювання

Найчастіше новачки не знають на чому потрібно фокусувати очі під час прицілювання.

Тренувальний центр Секретної служби США випустив листівку, що нагадує, як правильно прицілюватися.

1. Не правильно, стрілець при прицілюванні фокусується на мішені.
2. Не правильно, стрілець при прицілюванні фокусується на цілику.
3. Правильно, стрілець при прицілюванні фокусується на мушці.

Коли ви будете цілитися з пістолета, то вам потрібно буде подивитися на цілик, мушку і на ціль. Звичайно, дивитися відразу на всі три предмета фізично неможливо. Тому намагайтеся зосередитися головним чином на мушці і цілику. При цьому рекомендується фокусуватися на мушці (ближче до дульного зрізу пістолета). Ціль повинна виглядати трохи розмитою. Ви повинні бути в змозі бачити її, але вона повинна перебувати на задньому фоні і бути менш чіткої, ніж мушка і цілик. Більш конкретно, ви повинні концентруватися на мушці. Вона допоможе вам визначити відносне положення пістолета до вашої цілі.